

MŰVÉSZET VAGY VANDALIZMUS? RÉSZESÜLHET-E SZERZŐI JOGI VÉDELEMBEN A GRAFFITI?¹

PAKU Dorottya

PhD hallgató

SZTE ÁJTK Összehasonlító Jogi és Jogelméleti Intézet

*“I spray the sky fast. Eyes ahead and behind.
Looking for cops. Looking for anyone I don’t
want to be here. Paint sails and the things that
kick in my head scream from can to brick. See
this, see this. See me emptied onto a wall.”
(Cath Crowley, Graffiti Moon)²*

1. Bevezetés

Hogyan viszonyul a szerzői jog a street art illegális falfestményeihez, a graffitikhez? Annak „ernyője” alatt oltalomra találhatnak-e a graffiti művészek, akkor is, ha az emberek többsége elítéli ezt a tevékenységet? Egy közjogi tilalom alá eső tevékenység eredménye részesülhet-e védelemben szerzői műként?

Ilyen és ehhez hasonló máig megoldatlan kérdéseken keresztül vizsgálom jelen tanulmányban a graffiti jogi megítélését. Számos amerikai és európai esetet és szakirodalmi példát hozva mutatom be a graffiti jelenlegi jogi helyzetét.

A *graffiti* az olasz „*graffiare*” („kapar, karmol, karcol”) szóból származik. Felőleli mindazon rajzos vagy írásos formában rögzített művészi kifejezést, amelyeket köz-, vagy magántulajdonban álló falfelületre és egyéb dologra festéssel vagy más módon készítenek.³

A graffiti, mint egyfajta kommunikációs forma már az ókorban is létezett, amelynek bizonyítékait számos helyen⁴ megtalálták a régészek. A mai, modern formája azonban az 1970-es évek elején kezdett kibontakozni new yorki metróban.⁵ Majd az 1980-as években, amikor elkezdték a metrókocsik módszeres tisztítását, az addig szó szerint földalatti mozgalom kikerült a new yorki utcákra, majd fokozatosan meghódította az amerikai nagyvárosokat és Európát is.⁶

A graffiti mozgalom az évek alatt összefonódott a *hip-hop kultúrával*, és annak meghatározó elemévé vált a rap és a breakdance mellett.⁷ A hip-hop közvetítésével az 1990-es

² GRANT, Nicole A.: *Outlawed Art: Finding a Home for Graffiti in Copyright Law (Draft)*. 2012. 1. (https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2030514)

³ <https://hu.wikipedia.org/wiki/Graffiti>

⁴ Például Pompeiiben is találtak ilyen leleteket a kutatók. Lásd: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Graffiti>.

⁵ BONADIO, Enrico: *Copyright Protection of Street Art and Graffiti under UK Law*. Intellectual Property Quarterly, 2017/2. 1. Van olyan szerző is, aki a kialakulását az 1950-es évekre datálja és Philadelphiához köti. Lásd: GRANT, 2012. 7-8.

⁶ Lásd: <https://m.nyest.hu/hirek/muveszet-vagy-vandalizmus-a-graffitirol>.

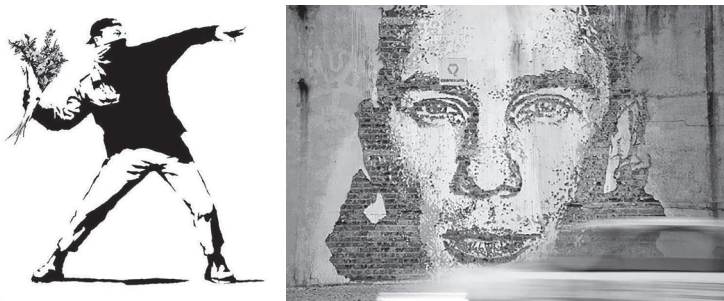
⁷ Uo.

évek végére a graffiti meghódította az egész világot.⁸ A főként fiatalokat vonzó csoportok pedig nem csak egyéni stílussal, hanem sajátos nyelvezettel is rendelkeznek.⁹

Az évek alatt a hagyományos festékszóró spray-vel festett graffitik mellett más eszközökkel, (például ecset, henger, kréta vagy faszén)¹⁰ készített képek is megjelentek. A graffitik számos változatával találkozhatunk az utcákon. Ezek közül csak néhány gyakori formát emelek ki:

- *stencil graffiti*: előzetesen elkészített sablon körbefújásával alkotott falfestmény. Előnye, hogy az előkészületi munkát bárhol el lehet végezni, az utcán pedig gyorsabban fel lehet festeni a graffitiket, így csökken a lebukás veszélye. Kiemelkedő alakja: Banksy
- *crom*: a felfestett betűket ezüst színnel töltik ki, de gyakori az ezüst-fekete párosítás is.¹¹
- *blockbuster*: nagy „blokkbetűkből” álló képek, amelyeket a lehető leggyorsabban (gyakran firkálással) töltenek ki.¹²
- *heaven*: veszélyes, vagy nehezen hozzáférhető helyekre felfestett graffitik.¹³

De minden kétséget kizáróan az egyik legérdekesebb fajtája az úgynevezett „*reserve graffiti*” („fordított graffiti”), amely a falfelületek szennyeződésektől való megtisztításával vagy a vakolat eltávolításával készül.¹⁴

Banksy egyik leghíresebb stencil graffitije, a „Flower Thrower” (balra) és egy fordított graffiti (jobbra)¹⁵

A graffitik gyakran a terület tulajdonosának beleegyezése nélkül készülnek. Így a legtöbb országban rongálásnak minősülnek, amit a törvények gyakran szabadságvesztéssel is büntethetnek. A graffitik, mint az underground mozgalmak látványos művészi kifejeződései az emberek többsége számára egyet jelent a vandalizmussal, a köz- vagy magántulajdonban

⁸ Uo.

⁹ Ilyen példákért lásd: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Graffiti>.

¹⁰ BONADIO, 2017. 1.

¹¹ <https://hu.wikipedia.org/wiki/Graffiti>

¹² GRANT, 2012. 14., 59. lábjegyzet.

¹³ Lásd: Uo.

¹⁴ <https://hu.wikipedia.org/wiki/Graffiti>

¹⁵ Képek forrásai (fenti sorrendben): <https://www.trendhunter.com/trends/stencil-graffiti-an-international-phenomenon-art-political-statement-or-van>; [https://hu.wikipedia.org/wiki/Graffiti#/media/F%C3%A1jl:Street_art_\(8666000045\).jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/Graffiti#/media/F%C3%A1jl:Street_art_(8666000045).jpg)

lévő épületek falainak megrongálásával. Számukra az ilyen formában megjelenő szövegek, szimbólumok csupán egy önjelölt (többségében ismeretlen) „művész” megfeszíthetetlen „hieroglifái” a falakon, amelyek semmilyen, vagy csak csekély művészi értékkel bírnak. Ugyanakkor, a mai meghatározó street art művészek (Banksy, Keith Haring, Jean-Michel Basquiat és Os Gemeos) inkább engedélyt kérnek a tulajdonostól,¹⁶ hogy ekként is biztosítsák kreatív eredményeik megmaradását. Az ő „példamutatásuk” mellett szerencsére egyre több helyen találkozhatunk olyan kezdeményezésekkel¹⁷, amelyekkel legális út felé próbálják terelni a graffitizőket.

Egy olyan tendencia is megfigyelhető, hogy a kültéri alkotás az ingatlan- vagy üzletlajdonos, esetleg helyi önkormányzat felkérése alapján készül. A nagy érdeklődésre figyelemmel számos magazin, illetve művészeti szakértő foglalkozik a témával, a „műkedvelő turisták” számára pedig számos városban kínálnak városképet meghatározó graffitiket bemutató „alternatív túrákat”.¹⁸

A *street art*¹⁹ ezen formája a negatív sztereotípiákat áttörve egyre szélesebb körben válik elfogadottá, sőt divattá. Híres képviselőik által készített alkotások ma már művészeti galériák kiállításain²⁰ is helyet kapnak és számos darab komoly összegekért cserél gazdát aukciókon vagy egyéb fórumokon.²¹ A graffitik népszerűségét és tisztázatlan jogi helyzetét kihasználva sok olyan esettel találkozhatunk, ahol a falfestmények egésze vagy egy részlete a jogosult engedélye nélkül jelent meg fényképalbumban, ruházaton, poszteren, illetve filmekben, sorozatokban vagy reklámok háttérében.²² Mivel tehát a graffitik ma már pénzben kifejezhető értékkel bírnak, ezért megkerülhetetlen, hogy szerzői jogi megítélésükkel is foglalkozunk.

Jelen tanulmányomban a legális eszközöket választó graffiti művészek munkáinak szerzői jogi védelemben részesülése mellett állok ki. Bemutatom, hogy amennyiben egy adott graffiti megfelel a szerzői művekkel szemben támasztott követelményeknek, ugyanolyan jogoknak kell megilletnie alkotóját, mint egy hagyományos értelemben vett képzőművészeti alkotás szerzőjét. Mivel a magyar bírósági gyakorlatban nem találtam olyan esetet, amely a graffitik szerzői jogi megítélésével foglalkozik, ezért ennek vizsgálata során nagy mértékben támaszkodom a Szerzői Jogi Szakértő Testület (továbbiakban: SZJSZT) SZJSZT-08/2011. számú

---

¹⁶ LERMAN, Celia: *Protecting Artistic Vandalism: Graffiti and Copyright Law*. NYU Journal of Intellectual Property and Entertainment Law, 2012: 312. és 324.

¹⁷ Például számos városi önkormányzat kínál alternatívaként úgynevezett „legális falakat” a graffitiseknek. Jó példa erre a híres londoni Leak Street (amit sokan csak „Graffiti Tunnel”-ként emlegetnek), vagy a DPM Park Dundee-ban. Lásd: BONADIO, 2017.. 2.

¹⁸ BONADIO, 2017. 2-3.; BONADIO, ENRICO: *Street art, graffiti and copyright*. In: Bonadio, Enrico – Lucchi, Nicola (ed.): *Non-Conventional Copyright. Do New and Atypical Works Deserve Protection?*, Edward Elgar, Cheltenham, 2018: 84. (A továbbiakban: BONADIO, 2018a.)

¹⁹ A street art kifejezést olyan bonyolultabb művészeti formák meghatározására használják, amelyek a korai graffitit mozgalmakból bontakoztak ki, és nem a betűk megformálására, hanem inkább képek készítésére fókuszál. Ezek pedig nem csak festéssel készülhetnek, hanem az utcai felületekre ragasztott matricák, poszterek, mozaikok és különféle kültéri installációk is ebbe a körbe tartoznak. Lásd in: BONADIO, 2017. 1-2., BONADIO, 2018a. 83., valamint LERMAN, 2012. 298.

²⁰ Például egy Banksy képeiből álló bristoli kiállítás a világ 30 leglátogatottabb kiállítása közé került 2008-2009-es időszakban. Lásd: Uo. 300., 16. lábjegyzet

²¹ Nagy hírértékkel bírt, amikor például a Stephan Keszler’s Gallery 200 000 dollárra értékelt fel néhány graffitit, de Banksy egyik alkotása is 200.000 fontért talált gazdára. Lásd: Uo. 300., 14. lábjegyzet.

²² BONADIO, 2017. 3., BONADIO, 2018a. 84.

szakvéleményére, illetve a magyar szerzői jogi törvény²³ vonatkozó rendelkezéseire. Kitérek arra a mai napig eldöntetlen kérdésre (és pro-kontra szakirodalmi érveket is hozok), hogy a rövid üzenetet tartalmazó, vagy a graffitis (művész)nevét, illetve csoporthoz való tartozását kifejező úgynevezett „tag-ek” részesülhetnek-e szerzői jogi védelemben. Megvizsgálom az illegális graffitik témáját a graffitiző és a felület tulajdonosának viszonyában, illetve a művész és harmadik személyek vonatkozásában. Ezután egy rövid amerikai kitekintést követően bemutatásra kerülnek a szerzőséget érintő rendelkezések, és az egyre gyakoribb megbízás alapján készített falfestmények. Ezt követően sorra veszem az alkotók személyhez fűződő és vagyoni jogait, röviden kitérek az alkotásokkal kapcsolatos felhasználási szerződések túllépésére, illetve a jogszerűtlen felhasználások esetén alkalmazandó jogkövetkezményekre. Végezetül ismertetem a graffitik vonatkozásában relevanciával bíró szabad felhasználási eseteket, és konklúzióban foglalom össze a jelentősebb megállapításokat.

2. A szerzői jogi védelem követelményei

Ahhoz, hogy egy graffiti szerzői jogi védelemben részesülhessen, először is azt kell megvizsgálunk, hogy szerzői műnek minősülhet-e.

Az első nemzetközi szerzői jogi tárgyú szerződés, a Berni Unió Egyezmény (Berne Convention for the protection of literary and artistic works, továbbiakban: BUE)²⁴ 2. cikk (1) bekezdése védelemben részesíti az irodalmi és művészeti műveket, tekintet nélkül létrehozásuk módjára vagy alakjára. Külön is nevesíti a rajzot és festményt, mint a védelem közvetett tárgyát.

Az Sztj. 1. § (1) bekezdésében úgy rendelkezik, hogy az irodalmi, a tudományos és a művészeti alkotások szerzői jogi oltalomban részesülnek. A graffitik ezek közül főként a művészeti alkotások körébe esnek. Azonban elképzelhető olyan eset is, amikor egy falra felfűjt mondat, vers vagy prózai alkotás, (amelynek inkább a tartalmán van a hangsúly és nem a művészi megjelenítésén) akár irodalmi műként is aposztrofálható.²⁵

Az Sztj. 1. § (2) bekezdés példálózva felsorolja a leggyakrabban előforduló szerzői műveket. Ugyanezen bekezdés h) pontja külön is nevesíti a rajzolás, festés, szobrászat, metszés, könyvmás útján vagy más hasonló módon létrehozott alkotást, illetve azok terveit. Tehát a graffitik (főszabály szerint) ezen szakasz alá sorolhatók be.

Ahhoz azonban, hogy az így elkészült alkotás valóban műként minősüljön, további feltétel, hogy az szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellegű legyen.²⁶ Ezek vizsgálata kapcsán az Európai Unió Bíróságának (továbbiakban: EUB) ítélezési gyakorlata adhat segítséget. A luxemburgi bírósági fórum a Painer-ügyben és Cofemel-ügyben²⁷ akként rendelkezett, hogy egy művet akkor lehet eredetinek tekinteni, ha az az alkotója személyiségét tükrözi, amely a szerző szabad és kreatív döntéseiben jut kifejezésre.²⁸

---

²³ Szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (továbbiakban: Sztj.).

²⁴ Magyarországon az 1975. évi 4. törvényerejű rendelet hirdette ki.

²⁵ Az SZJSZT-08/2011 számú szakvéleményében vizsgált rövid feliratokat a Testület „irodalmi graffitinek” nevezi.

²⁶ Sztj. 1.§ (3) bekezdés.

²⁷ Painer ítélet, C145/10, EU:C:2011:798. Cofemel ítélet, C683/17, ECLI:EU:C:2019:721.

²⁸ Painer ítélet, C145/10, EU:C:2011:798, 88., 89. és 94. pont, valamint Cofemel ítélet, C683/17, ECLI:EU:C:2019:721, 30. pont.

Ebből látható, hogy az egyéni-eredeti jelleg megállapítása során fontos szempont, hogy a szerző ne legyenek teljesen behatárolva az alkotás körülményei (helyszín, hordozó közeg, eszközök) által. Legyen legalább egy minimális lehetőség a teljesítmény alkotói befolyásolására, ugyanis a mű végső soron az alkotó választásai összességének eredménye.²⁹ Ezt a következő SZJSZT szakvélemény is megerősíti: „*Elegendő az, hogy a műben az egyéni jelleg valamilyen minimuma megnyilvánuljon, azaz ne legyen teljesen meghatározva a körülmények vagy az alkalmazott eszközök által; legyen legalább minimális tere a különböző megoldások közötti emberi választásnak, továbbá, hogy ne egy meglévő alkotásnak szolgai másolásáról legyen szó.*”³⁰

„*Ahhoz tehát, hogy a (...) szellemi alkotás (...) védelemben részesülhessen, minimálisan meg kell hogy feleljen annak a követelménynek, hogy felismerhetőek legyenek rajta a szellemi tevékenységből fakadó eredetiség jegyei.*”³¹

A szerzői mű minősége nem függhet a fenti két pozitív kritériumon kívül további mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől, vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítéllettől.³²

A graffitik általában nem láthatók hosszú időn keresztül, mert az ingatlan tulajdonosa lefesti a számára zavaró ábrát, vagy újabb graffitik veszik át a helyüket veszik át a helyüket, vagy csak az idő múlásával és az elemek hatására az enyészeté lesznek.³³ A magyar szerzői jog közömbösséget mutat a rögzítés formája és átmeneti jellege kapcsán, így azok nem befolyásolják a szerzői jogi minősítés kérdését.³⁴

A szerzői jogi védelem a mű megalkotásával keletkezik, és nincs szükség a mű előzetes vizsgálatára.³⁵ A szerzői jogi védelem fennállásáról kizárólag a bíróság dönthet.³⁶

Azonban nem minden graffiti felel meg a fenti szabályoknak. Elképzelhető ugyanis olyan eset, amikor az adott graffiti egyfajta „közösségi alkotás”, azaz – hasonlóan népművészeti mintákhoz – „graffitiről-graffitire” terjednek egyes elemeik. Ez esetben ezek a folklór részeit képezik, „azaz a védelem alanyának hiánya folytán az Szjt. 1. § (7) bekezdése alapján a szerzői jogi védelem alá nem tartoznak.”³⁷ Azok a falfestmények is kiesnek a

---

²⁹ GYERTYÁNFY Péter (szerk.): *Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez*. Complex Kiadó, Budapest, 2014. az Szjt. 1. §-ához fűzött magyarázat.

³⁰ SZJSZT-19/2005, p. 2. Lásd még: GYERTYÁNFY, 2014. 1. §-hoz fűzött magyarázat, valamint Infopaq International ítéletet, amelyben az EUB akként érvelt, hogy a „szerzői jog kizárólag olyan teljesítmény vonatkozásában alkalmazható, amely eredeti abban az értelemben, hogy a szerző saját szellemi alkotása.” Lásd: Infopaq International ítélet, C5/08, EU:C:2009:465, 37. pont.

³¹ BH2005. 209. Ehhez lásd még az EUB Premier League ítéletek, C-403/08 és C-429/08, EU:C:2011:631, 97. és 159. pontjait, az Infopaq International ítélet, C-5/08, EU:C:2009:465, 39. pontját.

³² Szjt. 1. § (3) bekezdés, valamint GYERTYÁNFY, 2014. 1. §-hoz fűzött magyarázat.

³³ BONADIO, 2017. 5.

³⁴ A legtöbb graffiti művész elfogadja művei átmeneti jellegét és arra, mint a műfaj velejárójaként tekint. Sokan közülük azt sem bánják, ha új graffitik kerülnek az ő alkotásaikra, hiszen ezek egyfajta körforgást hoznak a kültéri alkotások világába, folyamatos fluktuációt biztosítva a városképnek. Ezt lásd: Uo. 5., BONADIO, 2018a. 86.; Ehhez a témához lásd még: GYERTYÁNFY, 2014. 1. §-hoz fűzött magyarázatát, valamint az EUB Levola Hengelo-ügyben hozott ítéletét, amelyben kimondja, hogy „(...) a „műnek” a 2001/29 irányelv értelmében vett fogalma szükségszerűen magában foglalja a szerzői jogi védelem tárgyának kifejeződését, amely lehetővé teszi, hogy azt kellő pontossággal és objektivitással azonosítani lehessen, még akkor is, ha e kifejeződés nem szükségszerűen állandó.” (Levola Hengelo ítélet, C310/17, EU:C:2018:899, 40. pont)

³⁵ Szjt. 9. § (1) bekezdés.

³⁶ SZJSZT-08/2011, p. 4.

³⁷ SZJSZT-08/2011, p. 8., valamint GYERTYÁNFY, 2014. 1. §-hoz fűzött magyarázat.

védelem alól, amelyek a közkincs részét képezik, mert a védelmi idejük már lejárt³⁸, vagy nem rendelkeznek egyedi, egyéni jelleggel, vagy eleve nem részesültek védelemben.

2.1. Tag-ek

Míg a legtöbb graffiti megfelel a szerzői műminőség megállapításához szükséges kritériumoknak, addig az már korántsem ilyen egyértelmű, hogy az úgynevezett „tag”-ek megfelelnek-e a szerzői jogi védelem e két pozitív feltételének. A tag szintén egy graffiti művész által készített kalligrafikus elemekből álló falfestmény, amely az alkotójának aláírása, művésznevének megjelenítése, vagy egy bizonyos csoporthoz való tartozásának, a stílusirányzat iránti elköteleződés kifejezésére szolgáló „utcai logó”.³⁹ Kezdő graffitisek részéről ezek a szubkultúrán belüli elismerés iránti igényük megtestesítői. Sok híres street art művész is így kezdte a pályafutását.⁴⁰ De nem muszáj itt megállni: vegyük például Banksy-t, akinek úgy sikerült átlépnie a „műfaji határokat”, hogy ma már nem csak graffitisként, hanem komoly festőként is elismerik szerte a világon.⁴¹

---

³⁸ A védelmi időről lásd: Sztj. 31. § „(1) A szerzői jogok a szerző életében és halálától számított hetven éven át részesülnek védelemben.

(2) A hetvenéves védelmi időt a szerző halálát követő év első napjától, közös művek esetében az utójára elhunyt szerzőtárs halálát követő év első napjától kell számítani.

(3) Ha a szerző személye nem állapítható meg, a védelmi idő a mű első nyilvánosságra hozatalát követő év első napjától számított hetven év. Ha azonban ez alatt az idő alatt a szerző jelentkezik, a védelmi időt a (2) bekezdés szerint kell számítani.

(4) Több részben nyilvánosságra hozott mű esetében az első nyilvánosságra hozatal évét részenként kell számítani.

(5) Az együttesen létrehozott mű védelmi ideje a mű első nyilvánosságra hozatalát követő év első napjától számított hetven év.

(7) Ha a védelmi időt nem a szerző, illetve az utójára elhunyt szerző vagy szerzőtárs halálát követő év első napjától kell számítani, és a művet a létrehozását követő év első napjától számított hetven éven belül nem hozzák nyilvánosságra, a mű a továbbiakban nem részesülhet szerzői jogi védelemben.”

32. § „A szerző vagyoni jogaihoz igazodó terjedelmű jogi védelem illeti meg azt, aki a védelmi idő vagy a 31. § (7) bekezdésében meghatározott időtartam lejártát követően jogszerűen nyilvánosságra hoz valamely korábban még nyilvánosságra nem hozott művet. E védelem időtartama az első nyilvánosságra hozatalt követő év első napjától számított huszonöt év.”

³⁹ BONADIO, 2017. 7-8.; BONADIO, 2018a. 88. A tag-ek „merészebb formái” az úgynevezett „throw-up”-ok. A kifejezést eredetileg az elrontott graffitikre használták. Lásd: GRANT, 2012. 15-16. és 22-23. Ezek az úgynevezett „buborék stílusban” („bubble style”) alkotott, általában kétszínű betűkből álló feliratok szintén a művész nevét jelenítik meg. BONADIO, 2018a. 88.

⁴⁰ BONADIO, 2017. 8.

⁴¹ A „Devolved Parliament” című festményét nemrégiben közel tízmillió fontért árverezték el. Lásd: <https://www.nytimes.com/2019/10/03/arts/design/banksy-devolved-parliament-auction.html>.

Tag-ek⁴²

A tag-ek szerzői jogi védelmének vitáját nagyban befolyásolja az a tény, hogy a kidolgozott graffitikkal ellentétben ezeket a társadalom többsége minden esetben elutasítja.⁴³ Ezek a hétköznapi értelemben vett falírnák, amelyek mindennemű művészi erőfeszítést nélkülöznek, csupán a vandalizmus megnyilvánulásai. Az ingatlantulajdonosok számára pedig sok bosszúságot okoznak, mivel eltávolításuk igen nehézkes és költséges. Sokan úgy tartják, hogy a tag-eknek csupán funkcionális jellegük van, mint egy aláírásnak, vagy egy „itt voltam” feliratnak.⁴⁴ Egyes szerzők pedig akként érvelnek, hogy a graffitisek által használt betűk és elemek nagyon hasonlóak, így nem bírnak egyedi és egyéni jelleggel.⁴⁵ Ráadásul, túl egyszerűek, rövidek és triviálisak ahhoz, hogy védelemben részesüljenek.⁴⁶

Mégis, ha az általános előítéleteket félretesszük, és jobban szemügyre vesszük őket, bepillantást kaphatunk a szubkultúra kreatív fejlődési folyamataiba. A kezdő street art művészek ugyanis sokszor hosszú évek gyakorlása során a különböző formák, csavarok, geometriai elemek hozzáadásával tökéletesítik tag-jeiket, s alakítják ki saját stílusukat.⁴⁷ A tag-ek szerzői műként való minősítése mellett kardoskodók éppen erre a fejlődési folyamatra hivatkoznak. Szerintük ugyanis a graffiti művészek ezen erőfeszítéseit igenis szerzői jogokkal kellene honorálni.

Jogesetek után kutatva azt láthatjuk, hogy eddig csak az Amerikai Egyesült Államokban a *Reece v. Mark Ecko Unlimited ügyben*⁴⁸ került (közvetve) terítékre egy tag szerzői jogi megítélése. Ebben a bíróság akként érvelt, hogy egy művészi tag eredeti jellegűnek tekinthető és erre tekintettel védelemben részesülhet.⁴⁹ Az Egyesült Királyságban, ha a tag-ekkel nem is, de egy-egy szó kreatív formában történő megjelenítésével szintén foglalkoztak már a bíróságok. Az *IPC Magazines Ltd v MGN Ltd ügyben*⁵⁰ például a bíróság úgy találta, hogy

⁴² Kép forrása: <http://ihsanudin.com/tag-graffiti/>.

⁴³ BONADIO, 2017. 8.

⁴⁴ Uo. 8. Grant arra is rávilágít, hogy kérdéses a tag-ek vonatkozásában, hogy az esetleges művészi elemek elválaszthatók-e a funkcionális jellegüktől. Lásd: GRANT, 2012. 23.

⁴⁵ LERMAN, 2012. 308-309.

⁴⁶ Uo. 308.; BONADIO, 2017. 7.; GRANT, 2012. 21.

⁴⁷ BONADIO, 2017. 8-9.

⁴⁸ *Reece v. Mark Ecko Unlimited*, 2011. U.S. Dist. Lexis 102199 (2011), 1. lábjegyzet.

⁴⁹ Ugyanakkor a szerzői jogi jogsértést már nem találta megalapozottnak a bíró a tag és a videójátékban látható kép különbségei miatt. BONADIO, 2018a. 91. Az érintett tag egyébként regisztrálva volt az USA Szerzői Jogi Hivatalánál, amely tovább erősíti azt, hogy csak egy művészi tag felel meg a szerzői művekkel szemben támasztott követelményeknek.

⁵⁰ *IPC Magazines Ltd v MGN Ltd* [1998] FSR 431.

a felperes által készített vörös háttéren lévő fehér betűkből álló „woman” felirat szerzői jogi védelem alatt áll.⁵¹ *Future Publishing v Edge Interactive Media* ügyben a bíró (kibővítve egy szó stílusának fogalmát) megerősítette, hogy az „edge” szó megjelenítése művészi és eredeti.⁵² Ha ezt a megállapítást a tag-ekre vonatkoztatjuk, akkor látható, hogy csupán a kreatív, eredeti és egyéni jelleggel rendelkező tag-ek lehetnek védendőek.⁵³

Véleményem szerint a legtöbb tag nem éri el a szerzői jogi oltalom küszöbét. Míg egy jól kidolgozott graffiti szinte minden esetben megfelel a szerzői mű kritériumainak, addig a tag-ek többségénél az is kérdéses, hogy egyáltalán művészeti alkotásnak tekinthetjük-e? Ezenfelül a graffitisek igen hasonló, vagy teljesen azonos betűkészletből állítják össze a tag-eket, ezért ezek egyéni-eredeti jelleggel sem rendelkeznek. De mielőtt elhamarkodottan minden tag-et kizárnánk a védelem alól, szeretném hangsúlyozni, hogy itt is fontos az egyedi mérlegelés: így esetről-esetre meg kell vizsgálni a szerzői mű kritériumainak teljesülését.

2.2. A jogszerűség-jogellenesség kérdése

Habár egyre több – főleg ismertebb – graffiti művész legális úton tevékenykedik, még mindig sokan vannak az illegálisan alkotók, akik a művüknek helyet adó dolog tulajdonosának engedélye nélkül alkotnak.⁵⁴ Számukra az illegalitásban rejlő izgalom az alkotás alapvető része, amely nélkül elképzelhetetlen lenne ez a stílusirányzat, ezért a következményekkel sem törődnek túlságosan. A falfestmények alkotói gyakran hivatkoznak arra, hogy az ingatlan tulajdonosa nem tett büntető feljelentést,⁵⁵ s birtokvédelem érdekében nyitva álló lehetőségekkel sem élt.⁵⁶ Így szerintük ez a tulajdonos hallgatólagos beleegyezésének tekinthető. De az sem ritka, hogy a tulajdonosok – felismerve a graffitiben rejlő értékeket – *ex post* (utólag) adnak hozzájárulást, kifejezetten, vagy ráutaló magatartással a graffitik elhelyezéséhez, így az alkotók mentesülnek a negatív jogkövetkezmények alól.⁵⁷

Ugyanakkor az alkotóknak el kell fogadniuk azt a tényt, hogy ha a műveiket mások tulajdonában álló dologra (felületre) festik fel, kikerül a kontroll a kezükből abban az esetben is, ha a graffiti elkészítése megbízás vagy engedély alapján történt.⁵⁸ Még azokban az országokban is, ahol nagy hagyománya van a személyhez fűződő jogok védelmének, a bíróságok (például biztonsági okokból) elutasítják a művészek alkotásaik megsemmisítése ellen irányuló kereseteit.⁵⁹

A műalkotások védelme érdekében szocio-kulturális okok is hivatkozhatók,⁶⁰ hiszen például a társadalom is érdekelt lehet az általuk fontosnak tartott rendkívüli művészi al-

⁵¹ BONADIO, 2017. 9.; BONADIO, 2018a. 91.

⁵² BONADIO, 2017. 9-10.; BONADIO, 2018a. 91.

⁵³ BONADIO, 2017. 10.

⁵⁴ Uo. 29., BONADIO, 2018a. 101.

⁵⁵ A rongálás magánindítványra büntethető. Lásd: Btk. 382. §

⁵⁶ Részletes szabályokat lásd: Ptk. 5:5.§ – 5:8.§.

⁵⁷ BONADIO, 2017. 31.; LERMAN, 2012. 312.

⁵⁸ BONADIO, 2017. 20.

⁵⁹ Ez azzal indokolható, hogy a BUE személyhez fűződő jogokra vonatkozó rendelkezéseinél hiányzik a műhordozó megsemmisítése elleni védelem. Példaként hozható az a franciaországi Grenoble városában történt eset, amelyben egy vasúti talpfákból készült szobrot azért kellett eltávolítani, mert a fa rothadása miatt a szobor veszélyessé vált. Lásd: BONADIO, 2017. 20.

⁶⁰ Uo. 21.

kötások megőrzésében.⁶¹ Ezt megerősítik a helyi hatóságok által az egyes graffitik (különösen a híres művészek alkotásainak) védelme érdekében tett lépések.⁶² Ez esetben tehát a közérdek átfedésben áll az alkotók azon törekvéseikkel, amelyek műveik változatlan formában való fenntartására irányulnak.⁶³

A graffiti kriminalizációjának háttérében egyértelműen a tulajdon védelme, illetve közöség (közrend, köznyugalom) védelme áll. Az Egyesült Királyságban például az úgynevezett „broken windows theory-val” indokolják az illegális graffitizók büntetését.⁶⁴ Eszerint, ha egy törött ablakot nem javítanak meg, az azt az érzést kelti, hogy senki törődik ezzel, ezért egyre több törött ablak és bűntény lesz a környéken.⁶⁵ Ha ezt analógia útján a graffitik keletkezési körülményeire átültetjük, arra juthatunk, hogy ha egy az adott városrészben, kerületben a graffitizést eltűrik, akkor nem csak a graffitik fognak ott elszaporodni, hanem a súlyosabb bűncselekmények száma is meg fog nőni.⁶⁶

„If graffiti is a crime, let God forgive us. – by Chico 86”⁶⁷

Azonban azt is látnunk kell, hogy a graffiti ilyen fokú beskatulyázása hibás, mivel sok graffiti művésznek nem az épületek megrongálása célja, hanem éppen egy-egy elhanyagolt környezet javítása.⁶⁸ Számos pozitív hatásuk is van, például erősítik a helyi turizmust és a kulturális életet.⁶⁹ Sőt, a híres street art művészek által készített alkotások az ingatlan értékét is megnövelhetik.⁷⁰

⁶¹ Uo. 21-22.

⁶² Uo. 22.

⁶³ Uo.

⁶⁴ Uo. 31.

⁶⁵ Uo.

⁶⁶ Uo.

⁶⁷ Kép forrása: <https://www.britannica.com/art/graffiti-art>.

⁶⁸ BONADIO, 2017. 32.

⁶⁹ Uo.

⁷⁰ Például egy leleményes tulajdonos olyan falat (csak a falat!), amin egy Banksy kép volt, 200 000 dollárért tudott értékesíteni. Lásd: LERMAN, 2012. 326.

A magyar Büntető Törvénykönyv (továbbiakban: Btk.) a *rongálás* különös részi tényálása⁷¹ alatt szabályozza graffitit, amelyet a büntető terminológia *falfirka*⁷² névvel illet. A törvényi tényállás bevezetését a graffitik elhelyezésével megvalósított rongálási cselekmények elszaporodása indikálta.⁷³

A falfirka elhelyezésével elkövetett rongálás (akkor is, ha az a szabálysértési értékhatárt meg nem haladó kár okozásával történik) vétségnek fog minősülni, amely alapesetben is egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntethető.⁷⁴ Azonban az elkövetés tárgyának fokozott védelme, a végrehajtás eszközének veszélyessége, illetve az okozott kár mértéke súlyosabb minősítést alapoz meg.⁷⁵

Ahogy azt korábban láttuk, a szerzői jog közömbös a rögzítés formáját illetően. Viszont a büntetőjogi terminológia e kérdésben is eltérését mutat: falfirkának ugyanis csak valamely végleges építmény részeként, állagsérelem nélkül el nem távolítható részén elhelyezett felületbevonatot tekint. Ezért például köztéri tárgyat takaró műanyag védőfóliára felvitt graffiti nem valósít meg bűncselekményt.⁷⁶

De hogyan viszonyul a szerzői jog az ilyen illegális művészeti formához? Részesülhetnek-e szerzői jogi védelemben? Az ellenzők akként érvelnek, hogy ez esetben nem szabad szerzői jogi védelmet nyújtani, mivel a közrenddel ellentétes lenne, ha az emberek profitálnának jogellenes magatartásukból.⁷⁷ Ez a kérdés véleményem szerint két irányból

---

⁷¹ „Aki idegen vagyontárgy megsemmisítésével vagy megrongálásával kárt okoz, rongálást követ el.” Lásd: Btk. 371. § (1) bekezdés.

⁷² „E § alkalmazásában falfirka: festékszóróval, filctollal vagy bármilyen más felületképző anyaggal létrehozott képi, grafikus vagy szöveges felületbevonat, amely nem a vagyontárgy rendeltetéséhez használatához szükséges.” Lásd: Btk. 371. § (7) bekezdés. Ezzel azonban a jogalkotó csupán a „firka”, és nem a „falfirka” fogalmát adta meg, mint ahogy arra a Kúria is rámutat az 5/2016. számú büntető elvi döntésében. Lásd: 5/2016 BED, [12] pontját. „A Btk. 371. § (2) bekezdés ba) pont szerinti törvényi tényállással megegyező szabályozás a 2010. évi CLXI. törvény 21. § (1) bekezdése iktatta a korábbi Btk.-ba, az 1978. évi IV. törvénybe. E törvény magyarázata szerint az olyan graffiti lehet tényállásszerű, amely a házfal állagának sérelme nélkül nem távolítható el.” Lásd: 5/2016 BED, [14] pont. Ezért „falfirkának csak valamely végleges építmény részeként, állagsérelem nélkül el nem távolítható részén elhelyezett – az értelmező rendelkezés további feltételeinek is megfelelő – felületbevonat tekinthető (...)” Lásd: Uo. [17] pont.

⁷³ Uo. [16] pont.

⁷⁴ Ha a szabálysértési értékhatárt nem lépi túl az okozott kár, akkor is csak abban az esetben beszélhetünk szabálysértésről, ha a falfirka elhelyezése nem volt tényállásszerű. Ez akkor fordulhat elő például, ha a falfirka olyan felületre kerül elhelyezésre, amelyről állagsérelem nélkül eltávolítható. Ez a magatartás a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény 177. § (1) bekezdés b) pontjában írt *tulajdon elleni szabálysértésnek* fog minősülni.

⁷⁵ A részletes szabályokat lásd a Btk. 371. § (3)–(6) bekezdéseiben. Műemlék vagy védett kulturális javak megrongálására vonatkozó rendelkezést lásd Btk. 357. §-ában. Az utóbbi védett jogtárgyakat körbejárva, a kulturális örökségvédelemről szóló 2001. évi LXIV. törvény (Kötv.) 4. § (1) bekezdés 2. mondatában azt olvashatjuk, hogy „*tilos a kulturális örökség elemeinek veszélyeztetése, megrongálása, megsemmisítése, meghamisítása,*” de ennél többet nem tudunk meg belőle. Az örökségvédelmi bírságról szóló 191/2001 (X. 18) Kormányrendelet különböző kategóriákba sorolja a műemlékeket, és meghatározza a kiszabható bírság mértékét. Ez a kormányrendelet iránymutatásul szolgálhat a károkozás mértékének meghatározásában a büntetőeljárásokban.

⁷⁶ Részletes elemzést lásd: Bfv.II.398/2016/9.

⁷⁷ BONADIO, 2017. 33. Az egyes illegálisan elhelyezett utcai alkotásokat érintő szerzői jogokkal kapcsolatos ügyekben az USA-ban rendszeresen hivatkoznak úgynevezett „*unclean hands doctrine*”-re. Példaként lásd: Joseph Tierney v. Moschino S. p. A. et al., Doc. No. 2:15-cv-05900 (C.D. Cal. August 5.2015., Reece v. Mark Ecko Unlimited, 2011. U.S. Dist. Lexis 102199 (2011), 1. l. ábjegyzet (lásd még jelen kötet 64. oldalán), Mager v. Brand New School, 78 USPQ 2d 1389 (2004), valamint Villa v. Pearson Educ., Inc., 2003 WL 22922178

vizsgálódó: egyrészt a tulajdonos és a graffití művész viszonylatában, illetve az alkotó és harmadik személy (felhasználó) nexusában.

A) A tulajdonosok vonatkozásában

A graffitikkel kapcsolatos egyik fő probléma, hogy a hordozójuk mások tulajdonában vannak. Két jog éles szembenállását láthatjuk: egyrészt az ingatlan tulajdonosa szeretné tulajdonosi jogosítványát gyakorolva eltüntetni, megsemmisíteni a művet, míg a graffití művész érdeke annak változatlan állapotban való megőrzése. A legtöbb graffití készítésre használt festék beivódik a falba, így annak részévé válik. Ezért az ingatlan tulajdonosa lesz az alkotás fizikai megtestesülésének is a tulajdonosa.⁷⁸ Ebből adódóan az alkotásokon fennálló szerzői jogok és a dolog tulajdonjoga elválnak egymástól, és a szerzőt csupán az immateriális szellemi alkotáson fennálló jogosultságok illetik meg.⁷⁹

Az Szjt. nem tartalmaz olyan rendelkezést, amely kizárná az illegálisan készült alkotásokat a szerzői jogi védelemből. Amennyiben ez alapján azt mondanánk, hogy az illegálisan készült graffitit ugyanúgy megilletik a szerzői jogok, mint a jogi keretek betartásával alkotott művet, azzal aránytalan sérelmet okoznánk a tulajdonosoknak. Ez esetben ugyanis attól a lehetőségtől fosztanánk meg őket, hogy rendelkezési jogukkal élve az engedélyük nélkül készített graffitiket eltávolítsák.

Ha ezt az ellentétet az alapjogok szintjén vizsgáljuk, láthatjuk, hogy itt végül is a tulajdonhoz való jog és a véleménynyilvánítás szabadságának kollíziójáról van szó. Az Alkotmánybíróság egy tavalyi határozatában⁸⁰ e két jog tényleges összeütközését⁸¹ akkor látta megvalósulni, „ha a tetleges véleménynyilvánítás a tulajdon tárgyában állagsérelmet okoz, a tulajdon értékét csökkenti (...)”.⁸² Ebben az esetben „figyelembe kell venni, hogy csak kivételes esetekben igazolható alkotmányosan az a véleménynyilvánítás, amely a tulajdon tárgyát rongálja”.⁸³ Meg kell tehát vizsgálni, hogy a cselekvő véleménye más olyan eszközökkel is kifejezhető lett volna-e, amelyek azonos súlyú figyelemfelkeltésre alkalmasak.⁸⁴ További fontos szempont a két alapjog összevetésében, hogy „a véleménynyilvánítás során bekövetkező tulajdonjog korlátozás arányban áll-e a véleménynyilvánító cselekvés céljával”.⁸⁵ A véleménynyilvánítási cselekmény ugyanis nem eredményezheti a tulajdon „visszafordíthatatlan, vagy csak jelentős költségráfordítással visszafordítható károsodását”.⁸⁶ Azáltal, hogy a graffitik beszívódnak a falakba, megállapítható ez az állagsérelmelem. Az AB határozat azon megállapítása is megállja a helyét

---

(N.D. III. Dec. 9, 2003); BONADIO, 2018a. 102-103. A graffití illegális jellegére alapította keresetét a H&M is, amikor Jason Williams (művésznevén Revok) ügyvédje útján elküldött levelében felszólította a divatcéget, hogy szüntesse meg graffitijének jogosulatlan felhasználását reklámkampányában. Az eset nagy „port kavart” a közösségi oldalakon is, számos graffití művész kiállt Revok mellett. Végül az esetet békés úton sikerült lezárniuk a feleknek. Lásd részletesebben: <https://www.nssmag.com/en/fashion/14226/h-m-vs-jason-revok-williams-and-the-problem-of-copyright-in-street-art>.

⁷⁸ LERMAN, 2012. 325.

⁷⁹ Uo. 327.

⁸⁰ 1/2019. (II. 13.) AB határozat.

⁸¹ A látszólagos kollízió magyarázatát lásd: 1/2019. (II. 13.) AB határozata, (39) pont.

⁸² 1/2019. (II. 13.) AB határozata, (38) pont.

⁸³ Uo.

⁸⁴ Uo.

⁸⁵ Uo.

⁸⁶ Uo.

a graffitik vonatkozásában, hogy eltüntetésük sok esetben költséges lehet a tulajdonos számára.⁸⁷

Ezek alapján, illetve az AB határozatára figyelemmel megállapítható, hogy tulajdonosok bármikor eltávolíthatják az illegális graffitiket az ingatlanjaikról. Velük szemben a graffiti művészek nem hivatkozhatnak sem az integritáshoz való jogukra, sem pedig a véleménynyilvánítás szabadságára.

Azt is fontos itt megjegyezni, hogy a szerzői jogok nem csak a vélemény szabadság, hanem (a szellemi tulajdonjogok egyik ágaként) a *tulajdonhoz való alapjog* ernyője alá is tartoznak. Az AB a szerzői jogokat (és az iparjogvédelmi jogokat is) a tulajdonjoghoz való alapvető jogok és kötelezettségek körébe vonta két korábbi határozatában.⁸⁸ Ugyanakkor, ha a graffiti a közkincs részét képezi, (mert azt eleve nem illette meg szerzői jogi védelem, vagy a védelmi ideje lejárt, vagy maga az alkotó minősíti annak például úgynevezett „*implied license*”, vagyis „bennefoglalt engedély” útján), akkor ez az alapjog is háttérbe szorul.

B) Harmadik személyek vonatkozásában

Az Sztj. 1. § (3) bekezdése akként rendelkezik, hogy a szerzői jogi védelem nem függhet a szerzői művel szemben támasztott két pozitív kritériumon kívül további mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől, vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítélétől. A szerzői jognak tehát semlegesnek kell maradnia a jogellenesen készített graffitikkel szemben,⁸⁹ és lehetőséget kell adnia a jogosultnak, hogy felléphessen a jogosulatlan felhasználás ellen. Sokan ugyanis (direkt vagy indirekt módon) kihasználják a graffitik tisztázatlan jogi helyzetét és a jogosult engedélye és díjfizetés nélkül használják fel a falfestmény egészét vagy annak egy részletét, amellyel gyakran jelentős bevételre tesznek szert. A graffitik növekvő gazdasági értékére is figyelemmel, nincs sem etikai, sem jogalap arra, hogy megtagadja a jog a szerzői jogi védelmet amiatt, hogy a tulajdonosok engedélye nélkül készítették alkotásaikat.⁹⁰ A jogellenesség csak a felület tulajdonosa és a graffitit készítő művész jogviszonyában releváns, kettejük között keletkezik kötelelem. A szerzői jogi védelem abszolút hatályú megtagadása arra az abszurd eredményre vezetne, hogy azoknak az engedély nélküli felhasználóknak a jogellenes tevékenységét legalizálnánk, akik a graffitik tisztázatlan jogi helyzetét kihasználva akarnak minél több profitra szert tenni, míg a művészeket megfosztanánk műveikről való rendelkezés lehetőségétől.⁹¹

Kitekintés: a képzőművészeti alkotásokkal szemben támasztott „recognized stature” követelmény az Egyesült Államokban

Az előzőekben láthattuk tehát, hogy a dolog tulajdonosa rendelkezési jogán belül bármit megtehet a tulajdonával, így módosíthatja, vagy akár teljesen el is tüntetheti a graffitit. Végső esetben pedig, ha a dolgot megsemmisíti (például a graffiti alapjául szolgáló falat

---

⁸⁷ Az is megjegyzendő, hogy festékeltávolító vegyszerek is állagsérelmet okozhatnak a falban, illetve a környezetre is ártalmasak.

⁸⁸ Lásd: 1338/B/1992. és 312/B/1995. AB határozatokat; TÉGLÁSI András: *A tulajdonhoz való jog alkotmányos védelme*. PhD értekezés, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola 2011: 68.

⁸⁹ LERMAN, 2012. 316.; valamint BONADIO, 2018a. 104. Ezt az álláspontot egy német bíróság is megerősítette egy Berlińi fállal kapcsolatos ügyben. Lásd: Re Pictures on the Berlin Wall (Case I ZR 68/93) (1997) ECC 553.; BONADIO, 2018a. 104.

⁹⁰ Uo. 35.

⁹¹ Uo.

lebontják) megszűnik maga a mű is és elenyésznek az alkotóját megillető jogok is.⁹² Ez ellen alapesetben nem tehetnek semmit az alkotók, elveszett művükért nem részesülhetnek semmilyen kompenzációban.

Ugyanakkor Egyesült Államokban arra is láthatunk példát, hogy egy graffitikkal borított épület lebontása után a graffiti művészeknek igen magas összegű kártérítést ítélt meg a bíróság. Az ingatlan neve után röviden csak „5Pointz-ügyként” emlegetett eset különlegessége többek között abban rejlik, hogy ebben az esetben mondta ki először amerikai bíróság, hogy a graffitik a képzőművészek jogairól szóló törvény (Visual Artists Rights Act, a továbbiakban: VARA) szerinti védelem alá esnek.⁹³

A 5Pointz Aerosol Art Center, Inc., röviden csak 5Pointz, vagy ahogy sokan emlegették „a graffiti Mekkája” New York egyik meghatározó látványossága volt.⁹⁴ Az eredetileg gyárként funkcionáló épületet az ingatlan tulajdonosa a '90-es években művészeti stúdióknak adta bérbe, s az oda települő graffiticsoportok kívül-belül kidekorálták az öreg falakat.⁹⁵ Eredetileg a „Fun Factory” nevet viselte az épület, majd 2002-ben nevezték át 5Pointz-ra, miután Meres One (Jonathan Cohen) lett az épület de facto kurátora, ezzel is utalva New York öt kerületének összetalálkozására.⁹⁶ 2013-ban a tulajdonos bejelentette, hogy az épületet lebonttatja, és a helyére luxuslakásokat épít.⁹⁷ A graffiti művészek és támogatóik online petíciót indítottak az épület lerombolása (és ezzel műveik megsemmisítése) ellen.⁹⁸ Az alkotók ezirányú kérelmét azonban a bíróság elutasította.⁹⁹ Ezt követően – a bíróság előzetes figyelmeztetése ellenére – az ingatlan tulajdonosa egyik éjjel előzetes figyelmeztetés nélkül lemeszeltette a falakat.¹⁰⁰ Az épület végül is lebontásra került 2014-ben, de a graffiti művészek a kártérítési pert indítottak az ingatlan tulajdonosa ellen.¹⁰¹ A bíróság 6,75 millió dollár kártérítés megfizetésére kötelezte az ingatlan tulajdonosát összesen 21 graffiti művész számára (ebből a legnagyobb összeget, azaz 1,3 millió dollárt a 5Pointz kurátora kapta).¹⁰²

De itt nem ért véget a történet, ugyanis az ingatlan tulajdonosa tavaly fellebbezést nyújtott be az elsőfokú ítélettel szemben. A másodfokú bíróság azonban mind indoklásában, mind összecszerülésében fenntartotta az elsőfokú ítéletben foglaltakat.¹⁰³

---

⁹² Ez azonban csak a képzőművészeti alkotásokra igaz. Ugyanez a megállapítás már nem állja meg a helyét egy zenei vagy egy irodalmi mű esetén, ahol attól, hogy a materiális közeg esetleg megsemmisül, az (immateriális) alkotás még megmarad.

⁹³ BONADIO, Enrico: *Graffiti Gets VARA Protection. The 5Pointz Case*. European Intellectual Property Review 2018. Forthcoming 1. (https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3135118). (A továbbiakban: BONADIO, 2018b.). Lásd továbbá: BONADIO, 2018a. 95.

⁹⁴ Uo. 96.

⁹⁵ Lásd: https://en.wikipedia.org/wiki/5_Pointz; Megjegyzendő, hogy ez esetben a graffitik legálisan készültek.

⁹⁶ Uo.

⁹⁷ Lásd: Uo.

⁹⁸ LERMAN, 2012. 304-305.

⁹⁹ BONADIO, 2018b. 1.

¹⁰⁰ Uo. 3.

¹⁰¹ Uo. 1., BONADIO, 2018a. 96.

¹⁰² BONADIO, 2018b. 1., BONADIO, 2018a. 96.

¹⁰³ A másodfokú ítélet részletes elemzését lásd itt: <https://www.grossmanllp.com/Artists-Win-Second-Circuit-AppealIn-5Pointz-G>

A 5Pointz belső udvara¹⁰⁴

A jogesetben hivatkozott törvény, a VARA azoknak a képzőművészeti alkotásoknak biztosít védelmet, amelyek úgynevezett „*recognized stature*”-rel¹⁰⁵ rendelkeznek.¹⁰⁶ Mindkét ítéletben¹⁰⁷ megállapításra került, hogy 45 falfestmény megfelel ennek a követelménynek, így azok védelemre jogosultak.¹⁰⁸ A bíróságok figyelembe vették a 5Pointz művészeti jelentőségét is, amely főként Meres One kurátori tevékenységének volt köszönhető.¹⁰⁹ Továbbá indoklásaikban kitértek arra is, hogy az épület az évek alatt New York egyik látványossága és egyfajta „szabadtéri kiállítása” lett, amelyet nem csak turisták és fiatalok kerestek fel szívesen, hanem rendszeresen feltűnt filmek és reklámok háttérében is.¹¹⁰

Az ügy további érdekessége abban rejlik, hogy az USA vagyoni jogokat előtérbe helyező rendszeréhez képest, itt szokatlan módon – a figyelmeztetési eljárás szándékos figyelmen kívül hagyásán túl – egy személyhez fűződő jog megsértése is fontos szerepet kapott. Mindkét bíróság megállapította, hogy a graffitik rendelkeznek „*recognized stature*”-rel, és kimondták, hogy ebben az esetben sérült a művészek azon joga, hogy ezen jelleggel rendelkező műveik megsemmisítése ellen tiltakozzanak.¹¹¹ Ez a személyhez fűződő jog érezhetően tartalmában és a terjedelmében is más, mint a hagyományos értelemben vett integritáshoz való jog.¹¹² Az utóbbi talán szélesebb körű, hiszen az olyan művek esetében is hivatkozható, amelyek nem rendelkeznek „*recognized stature*” jelleggel.¹¹³

¹⁰⁴ Kép forrása: <https://www.tribpub.com/gdpr/nydailynews.com/>

¹⁰⁵ Ezt a jellemzőt a VARA maga sem definiálja, a bíróságokra hagyja az értelmezését. Lásd: 17 U.S.C. 106A § a) (3)(B) pontját, valamint Grant (2012), p. 36. A „*recognized stature*”-nek nincs magyar megfelelője. Nagyjából „elismert művészi színvonalként” lehet visszaadni a jelentését. Az olyan művek rendelkeznek ezzel a jellemzővel, amelyek egyrészt érdemesek a jogi védelemre, másrészt pedig az adott közösség tagjai, szakértők vagy a társadalom jó része által elismert művészi teljesítmények. Lásd: LERMAN, 2012. 336., valamint GRANT, 2012. 36. Részletes elemzését lásd: ROBINSON, Christopher J.: *The „Recognized Stature” Standard in the Visual Artists Rights Act*. Fordham Law Review, 2000/5. 1935-1977.

¹⁰⁶ BONADIO, 2018b. 1.; BONADIO, 2018a. 96.; valamint 17 U.S.C. 106A § a)(3)(B) pont. Az elsőfokon eljáró bíró szerint graffiti művészeknek azáltal, hogy igazolták műveik különböző filmekben, TV-ben, interneten a közösségi médiában megjelentek, sikerült azt bizonyítaniuk, hogy műveiket széles körben elismerik. Lásd: BONADIO, 2018b. 2., valamint BONADIO, 2018a. 97.

¹⁰⁷ Cohen et al. v G&M REALTY L.P. et al., Case No. 13-CV-05612(FB) (RLM), decision of 12 February 2018. Castillo et al. v G&M REALTY L.P. et al., Case No. 18-498-CV (L), 18-538-CV (CON), decision of 20 February 2020.

¹⁰⁸ BONADIO, 2018b. 2., BONADIO, 2018a. 96.

¹⁰⁹ BONADIO, 2018b. 2., BONADIO, 2018a. 97.

¹¹⁰ BONADIO, 2018b. 4., BONADIO, 2018a. 97.

¹¹¹ Vö.: USCA 106A § (a)(3)(B) pontja.

¹¹² Vö.: USCA 106A § (a)(3)(A) pontja.

¹¹³ BONADIO, 2018b. 1., 4. lábjegyzet

A bíróságok arra is nagy hangsúlyt fektettek, hogy a tulajdonos nem tett eleget a figyelmeztetési kötelezettségének akkor, amikor mindenféle előzetes figyelmeztetés nélkül lemeszeltette a falfestményeket,¹¹⁴ ezzel esélyt sem adva a graffiti művészekkel való megegyezésnek. Az Egyesült Államok képzőművészekről szóló törvényében szabályozott „figyelmeztetési eljárás” más országok számára is példaként szolgálhat. A VARA ugyanis előírja, hogy a művészeket írásban értesíteni kell 90 napos határidő tűzésével, hogy alkotásaikat eltávolíthassák az épület lebontása előtt.¹¹⁵ Az elsőfokon eljáró bíró, Federic Block azt is megjegyezte (a felperes által megbízott szakértő álláspontjára támaszkodva), hogy a 90 napos türelmi idő alatt számos graffitit részben vagy teljesen meg lehetett volna menteni a megsemmisítéstől szakemberek segítségével.¹¹⁶ Többek között ezen törvényi előírás szándékos¹¹⁷ figyelmen kívül hagyása miatt az elsőfokú bíróság a legmagasabb kártérítési összeget ítélte meg a graffiti művészeknek.¹¹⁸ A kártérítés megállapítása során Block bíró arra is rámutatott, hogy a tulajdonos igazából még profitált is abból, hogy a graffitikkal borított ikonikus épület lebontása mellett döntött, mert miután megkapta a bontási engedélyt, az ingatlan értéke 40 millió dollárról 200 millió dollárra emelkedett.¹¹⁹ Többek között ezzel is magyarázható, hogy a másodfokú bíróság elutasította az alperes azon kifogását, hogy a kártérítés összege eltűzött.¹²⁰

Az alperes az elsőfokú eljárásban, majd a fellebbezésében is arra hivatkozott, hogy a graffitiket nem illetheti meg jogi védelem az átmeneti jellegük miatt, de ezt mindkét bíróság elvetette azzal az indokkal, hogy a VARA nem tesz különbséget tartós és átmeneti jellegű művek között.¹²¹ A graffitik tehát átmeneti jellegüktől függetlenül is védelemben részesülhetnek az Egyesült Államokban a VARA alapján, ha rendelkeznek "recognized stature" jelleggel. Ez az ügy várhatóan nagyobb körütekintésre, valamint a törvényi előírások fokozottabb betartására fogja majd sarkallni a hasonló helyzetben lévő ingatlantulajdonosokat a jövőben.

Nagyon hasonló volt a helyzet a *Hanraham v. Ramirez ügyben*¹²² is (habár itt nem egy graffitiről, hanem egy falra festett kábítószer ellenes feliratról volt szó). F fiatal művészek egy csoportja kábítószer ellenes üzenetet festettek egy italtolt falára a tulajdonos engedélyével, aki három évvel később, előzetes figyelmeztetés nélkül lemeszeltette a festmény felét. A perben a bíróság megállapította, hogy a díjnyertes és helyi lakosság által is elismert felirat rendelkezik „recognized stature” jelleggel, és erre tekintettel elrendelte a festmény helyreállítását, valamint kártérítés fizetését a felperes művészek részére.¹²³

---

¹¹⁴ BONADIO, 2018b. 3., BONADIO, 2018a. 97.

¹¹⁵ Lásd: VARA, § 604(2).

¹¹⁶ BONADIO, 2018b. 3.

¹¹⁷ Ezt alátámasztja az alperes nyilatkozata is. Lásd: Cohen et al. v G&M REALTY L.P. et al., Case No. 13-CV-05612(FB) (RLM), decision of 12 February 2018, p. 43.

¹¹⁸ BONADIO, 2018b. 3., BONADIO, 2018a. 97.

¹¹⁹ BONADIO, 2018b. 1., BONADIO, 2018a. 96.

¹²⁰ <https://www.grossmanllp.com/Artists-Win-Second-Circuit-AppealIn-5Pointz-G>

¹²¹ BONADIO, 2018b. 4., BONADIO, 2018a. 97-98.

¹²² Hanraham v. Ramirez, No. 2:97-CV-7470, 1998.

¹²³ BONADIO, 2018b. 2-3, valamint BONADIO, 2018a. 98. A 90 napos figyelmeztetési kötelezettség megsértése még számos esetben fontos szerepet játszott, ám ezeket a feleknek sikerült bíróságon kívül rendezniük. Lásd például: Kent Twitchell v. West Coast General Corp et al., 06-cv-04857. (C.A.C.D. 2006); Fontes v. Autocom Networks Inc., C 15-02044 CRB (N.D. Cal. 2015); BONADIO, 2018a. 98-99.

3. Kit illetnek a szerzői jogok?

3.1. Egy, illetve többszerzős művek

A szerzői jogi védelem alanya, azaz a szerzői jogok elsődleges, eredeti jogosultja az irodalom, a tudomány és a művészet területén létrehozott egyéni, eredeti alkotás *alkotója/szerzője*.¹²⁴

Egy szerzői mű azonban több személy együttműködésének az eredménye is lehet. A közös alkotás egészen a modern graffiti megszületésétől jellemző volt erre a stílusirányzatra. Igen gyakori, hogy egy falfestmény több graffitis „művészi dialógusának” eredménye, amely olyan problémát generál, mint a szerzőség kérdése.¹²⁵

Ha több szerző akként alkot meg egy *közös művet*, hogy annak részeit (szimbólumait, karaktereit) nem lehet egymástól elhatárolni és az egyes részek nem használhatók fel önállóan, a szerzői jog együttesen és egyenlő arányban illeti meg a szerzőtársakat,¹²⁶ jelen esetben az egyes graffiti művészeket. A szerzői jogok megsértése esetén azonban bármelyik szerzőtárs önállóan is felléphet.¹²⁷

Más a helyzet az úgynevezett *összekapcsolt művek* esetén. Itt ugyanis a közös mű részei önállóan is felhasználhatók, a saját részek vonatkozásában a szerzői jogok önállóan is gyakorolhatók az alkotók által.¹²⁸ Azonban az egész műre nézve a jogosultságok ilyenkor is együttesen illetik meg a szerzőtársakat. „Az összekapcsolt művekből álló, együtt alkotott közös mű valamely részének más művel való összekapcsolásához az eredeti közös mű valamennyi szerzőjének hozzájárulása szükséges.”¹²⁹

3.2. Megbízás alapján készített graffitik

A graffiti művészek a kezdetek óta gyakran dolgoznak megbízás alapján például egy-egy lepusztult épület megszüpítése, dekorálása vagy az üzlet népszerűsítése érdekében. Szerencsére, egyre több ingatlanulajdonos jó potenciált lát a graffitikben, amelyek figyelemfelkeltő reklámként is funkcionálhatnak, illetve alkalmasak az általuk képviselt értékek közvetítésére.¹³⁰ Ez utóbbira kiváló példa lehet Szegeden a közelmúltban elkészült madaras trafóház. A szolgáltató társaság azzal a kéréssel kereste meg a művészeket, hogy tegyék szebbé graffitikkel a sűrűn lakott és forgalmas helyen lévő építményt. A Weöres Sándor vers és az abban található madarak megjelenítésének ötletét a szintén a költő nevét viselő általános iskola adta. A környékbeli lakosok örömmel fogadták a kezdeményezést, így az üzemeltető társaság a jövőre nézve is hasonló együttműködést tervez a művészekkel.¹³¹

---

¹²⁴ „A szerzői jog azt illeti, aki a művet megalkotta (szerző).” Lásd: Sztj. 4.§ (1) bekezdés. A szerző csakis természetes személy, vagyis ember lehet.

¹²⁵ GRANT, 2012. 35.

¹²⁶ Sztj. 5.§ (1) bekezdés.

¹²⁷ Uo.

¹²⁸ Sztj. 5.§ (2) bekezdés.

¹²⁹ Sztj. 5.§ (2) bekezdés 2. mondata

¹³⁰ Lásd: Hanraham v. Ramirez, No. 2:97-CV-7470, 1998., valamint jelen kötet 72. oldalán.

¹³¹ Az egyik alkotóval készített interjú itt olvasható: <https://szegedma.hu/2019/11/madarak-diszitik-a-tarjani-trafohazat>.

Védett madarak díszítik a szegedi trafóházat¹³²

A szellemi alkotásokat a művészek megbízás alapján is létrehozhatják. Ekkor a „megbízó”, azaz a későbbi felhasználó írásba foglalt felhasználási szerződést köt az alkotóval egy *jövőben megalkotandó mű* létrehozásáról, amelynek keretében a szerző díjfizetés ellenében engedélyezi művének felhasználását.¹³³ A felhasználási szerződés csak írásban köthető érvényesen,¹³⁴ amelynek elmaradása a szerződés érvénytelenségéhez vezet.¹³⁵

A felhasználási szerződésben a felhasználási jog átengedésén túl pontosan meg kell határozni a (jövőben megalkotandó) művet, a felek személyét, az ellenértéket¹³⁶ (kivéve, ha a szerző kifejezetten lemond díjigényéről¹³⁷), illetve a felhasználási jog terjedelmét és tárgyát (azaz a felhasználás módját és mértékét) is. Mindezeket túl a jövőben alkotandó művek esetében az elkészült alkotás átadására is szükség van a szerződés teljesítéséhez.¹³⁸

¹³²Fotók: PBD Tattoo; lásd: <https://szegedma.hu/2019/11/madarak-diszitik-a-tarjani-trafohazat>

¹³³Vö: Sztj. 42. § (1) bekezdés.

¹³⁴Lásd: Sztj. 45. § (1) bekezdés. A felhasználási szerződéshez kapcsolódó jognyilatkozatok érvényessége szintén írásbeli alakhoz kötött. Ide tartozik például:

- a szerződés módosítása,
- a jogdíjról való lemondás,
- a jövőben megalkotandó műre vonatkozó szerződés alapján átadott mű elfogadása, kijavításra visszaadása, ismételt kijavításra visszaadása,
- a kijavítás alapos ok nélkül való megtagadása vagy késedelme miatt gyakorolt elállás,
- a javítás után sem alkalmas mű alapján a díjleszállítási jog gyakorlása,
- a felhasználáshoz elengedhetetlen vagy nyilvánvalóan szükséges változtatások szerzői végrehajtására felszólítás, illetve ezek felhasználói végrehajtása,
- a kizárólagos felhasználási szerződés felhasználói teljesítésére való felszólítás, ebben határidő kitűzése,
- a szerződés szerzői felmondása, illetve a felmondás helyett a kizárólagosság megszüntetése,
- az előző pontban említett felmondási jog gyakorlásának kizárása,
- a jövőben megalkotandó, közelebből nem meghatározott művek felhasználására kötött szerződés felmondása és az e jogról való lemondás,
- a nyilvánosságra hozatalhoz adott engedély visszavonása, illetve a további felhasználás megtiltása miatt fennálló felmondási jog gyakorlása, az ezzel összefüggő biztosíték követelése és az előfelhasználási jog gyakorlása

Lásd: Gyertyánfy (2014), 45.§-hoz fűzött magyarázat

¹³⁵Uo. Az érvénytelenség jogkövetkezményeit lásd: Ptk. 6:109 §, 6:111-6:113. §

¹³⁶Jövőben megalkotandó művek esetében nem beszélhetünk jogdíjról. Ekkor a felhasználási szerződés alapján fizetett díj egy meghatározott része a „megbízás” teljesítéséért, másik része pedig a felhasználási jog ellenértékéül jár. Lásd: Uo. 42.§-hoz fűzött magyarázat.

¹³⁷Sztj. 16. § (4) bekezdés.

¹³⁸Gyertyánfy (2014), 42.§-hoz fűzött magyarázat.

Sok esetben találkozhatunk azzal a gyakorlattal, hogy a felek (tévesen) vállalkozási vagy megbízási szerződést kötnek,¹³⁹ amelyben egyáltalán nem, vagy nem megfelelően rendelkeznek a felhasználási jog terjedelméről, és/vagy a szerző által elvégzendő tevékenységet tekintik a szerződés tárgyának. Ezen hibák azonban egyszerűen orvosolhatók a szerződés módosításával (kiegészítésével) és a felhasználás terjedelméhez igazodó díj meghatározásával. Ha azonban a korábban kifizetett díj fedezi a felhasználási jog ellenértékét, akkor csupán a megállapodás ezen része lesz érvénytelen alaki okból (azaz az írásba foglalás elmaradása miatt), amelyet a felek közös akaratukból (akár visszamenőleges, akár jövőbeni hatállyal) érvényessé tehetnek.¹⁴⁰ Amennyiben perre kerül sor, a bíróság a felhasználót – érvényes felhasználási engedély hiányában – szerzői jogsértés miatt el fogja marasztalni.¹⁴¹

4. Személyhez fűződő jogok

4.1. A mű nyilvánosságra hozatalának joga

Az Sztj. 10. § (1) bekezdése szerint „*a szerző határoz arról, hogy műve nyilvánosságra hozható-e.*” Ezen a jog részletes tárgyalásától a továbbiakban eltekintek, ugyanis az olyan kültéri alkotások, mint a graffitik, jellegükből adódóan már megalkotásukkal egyidejűleg, azonnal nyilvánosságra jutnak.

4.2. Név feltüntetéséhez való jog

A névfeltüntetés joga a BUE 6bis cikkének (1) bekezdésében szabályozott *szerzőség elismerésének a jogából* vezethető le. Eszerint a szerző jogosult magának követelni a mű szerzőségét.

Az Sztj. úgy fogalmaz, hogy „*a szerzőt megilleti a jog, hogy művén és a művére vonatkozó közleményen – a közlemény terjedelmétől és jellegétől függően – szerzőként*

---

¹³⁹ „*Ha a szerző tevékenysége (...) vállalkozási, művészeti, irodalmi, tudományos művekre megbízási jellegű kötelezettsége szerzői jogi védelem alatt álló mű elkészítésére irányul, akkor a szerződés - a lex specialis miatt – elsősorban az Sztj. 49. § hatálya alá esik. (...) Az ilyen szerződések olyan értelemben vegyes jellegűek, hogy a tevékenységi elemek körében keletkezett vitában valóban lehet a megfelelő (megbízási, vagy vállalkozási) szerződés szabályait alkalmazni, azonban az Sztj. 49. § által fedett körben (birtokátruházás és a szerző hibás teljesítése) nem.*” Lásd: Uo. 49.§-hoz fűzött magyarázat.

¹⁴⁰ Uo. 42.§-ához fűzött magyarázat.

A szerződés a megkötésének időpontjára visszamenő hatállyal (ex tunc) érvényessé válik, ha a felek az érvénytelenségi okot utólag kiküszöbölik, vagy annak más okból való megszűnése esetén a szerződési akaratukat megerősítik (Ptk. 6:111 §). Ekkor az érvénytelenségi stádiumban nyújtott szolgáltatás a kárveszélyátszállás szabályának (Ptk. 6:109. §) alkalmazásával, az érvényessé válás következtében teljesítésnek fog minősülni. A felek úgy is dönthetnek, hogy a szerződésük a jövőre nézve (ex nunc hatállyal) váljon érvényessé. Lásd: Ptk. 6:111. § (3) bekezdés. Ekkor az érvénytelenségi stádiumban történő vagyonmozgást a feleknek az érvénytelenség jogkövetkezményeinek alkalmazásával kell rendezniük és ez esetben is fontos a kárveszélyátszállás szabályának alkalmazása. Lásd: DARÁZS Lénárd: *Kárveszélyviselés és érvénytelen szerződés*. Magyar Jog, 2017/10. 629.

¹⁴¹ GYERTYÁNFY, 2014. 42.§- hoz fűzött magyarázat.

*feltüntessék.*¹⁴² Az alkotó bármilyen felhasználás, átdolgozás esetén követelheti nevének feltüntetését a létrehozott másodlagos művön. „A szerző a neve feltüntetéséhez való jogot a felhasználás jellegétől függően, ahhoz igazodó módon gyakorolhatja.”¹⁴³ A szerző ezen jogosultsága kiterjed a mű egyes elkülöníthető részleteire, azok ismertetésére, valamint minden, a művel kapcsolatos közleményre is.¹⁴⁴

A szerző és műve közötti szoros kapcsolat a nevének feltüntetésével nyer először kifejezést. Ezen szubkultúrán belül különlegesen erős kötelék van az alkotó és a műve között. A graffitikkal ugyanis kifejezhetik személyiségüket,¹⁴⁵ egy adott csoporthoz való tartozásukat, ugyanakkor egyfajta életszemléletet is megjeleníthetnek. A nemzetközi szerzői jogi normák és az Szjt. olyan széles mozgási teret engednek a szerzőnek a névviselés kapcsán, amely alapján úgy is rendelkezhet, hogy a művön egyáltalán nem kívánja feltüntetni a nevét, esetleg más, felvett, vagy álnevet is használhat (ami ez esetben lehet akár egy tag is).¹⁴⁶

Az illegálisan alkotó graffiti művészek azonban a lebukás veszélye és a szankcióktól való félelem miatt sokszor nem írják alá a műveiket, és inkább az anonimitás útját választják. Ez esetben pedig, feltéve, hogy a névfeltüntetés egyébként jogszerű elmaradása egyben a szerző ismeretlenségét is eredményezi, relevánsak lehetnek az árva művekre vonatkozó szabályok.¹⁴⁷ *Árva műnek* akkor tekinthető egy mű, „ha jogosultja ismeretlen vagy ismeretlen helyen tartózkodik és a felkutatására az adott helyzetben általában elvárható gondossággal, jóhiszeműen elvégzett jogosultkutatás nem vezetett eredményre.”¹⁴⁸

Azt gondolhatnánk, hogy a graffiti művészek azonosítása nem egyszerű feladat. De mint ahogy a korábbi évszázadok nagy festőinek, nekik is megvannak a saját stílusjegyeik, amelyek alapján művészi közösség más tagjainak segítségével kinyomozható az alkotó(k) személye.¹⁴⁹

Ha alapos kutatás után a jogosult mégsem azonosítható, vagy nem található meg, a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (továbbiakban: SZTNH) kiadhat egy nem kizárólagos, időben és térben korlátozott felhasználási engedélyt az árva mű használatában érdekelt személy részére.¹⁵⁰ Ezen szabályok alkalmazása azonban sérelmes lehet azon alkotók számára, akik egy ilyen felhasználási engedély kiadása után mégis kilépnének az ismeretlenségből és élni szeretnének szerzői jogaikkal.¹⁵¹

Vegyünk egy könyvkiadót, amely ismeretlen művészekről származó graffitikról készült fényképeket tartalmazó könyvet vagy fotóalbumot szeretne megjelentetni. Amennyiben a kiadó bizonyítani tudja, hogy jóhiszeműen és a tőle elvárható gondossággal járt el jogosultkeresés során, akkor a graffiti művész már nem kérheti a jogsértés megállapítását,

---

¹⁴² Szjt. 12. § (1) bekezdés 1. mondata.

¹⁴³ Szjt. 12. § (1) bekezdés 3. mondata.

¹⁴⁴ BÉRCZES László – GYENGE Anikó – LENDVAI Zsófia (szerk.): *A szerzői jogi jogsértések esetén alkalmazható jogi eszközökről. Segédanyag a gyakorlat számára.* ASVA, Budapest, 2005. 18., valamint Szjt. 12. § (1) bekezdés 2. mondata.

¹⁴⁵ BONADIO, 2017. 15., BONADIO, 2018a. 94.

¹⁴⁶ Szjt. 12. § (3) bekezdés 1. mondata.

¹⁴⁷ Lásd ehhez az Szjt. IV/A. fejezetét.

¹⁴⁸ Szjt. 41/A § (1) bekezdés.

¹⁴⁹ LERMAN, 2012. 329.

¹⁵⁰ A téma részletes elemzését lásd: LEGEZA Dénes István: „Segítsük az árvákat”. *Útmutató az árva művek felhasználásaihoz.* Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 7. (117.) 2012/5. 23-58.

¹⁵¹ BONADIO, 2017. 12.

vagy kártérítés megfizetését (stb.),¹⁵² ha a kiadó rendelkezett az SZTNH által megadott felhasználási engedéllyel.

Továbbá az alkotót megilleti a jog, hogy egy korábban név nélkül nyilvánosságra hozott művének további felhasználásainál mégis kérje nevének feltüntetését.¹⁵³ A szerző ez irányú döntésére a felhasználók is kötelesek figyelemmel lenni, s ha kell, túrni kötelesek az alkotó korábbi névviselési gyakorlatának megváltoztatását.¹⁵⁴

Végezetül megjegyzendő, hogy a névfeltüntetés jogának érvényesítése az észszerűség jegyében történik, törekedni kell ennek a lehetőségekhez mérten való betartására. Ha ez objektív akadályokba ütközne, nem állapítható meg a felhasználó felelőssége abban az esetben, ha kétséget kizáróan bizonyítani tudja ezen okok fennállását.

4.3. A mű egységének védelme

A szerzői jog tilt minden olyan beavatkozást, eltorzítást, megcsonkítást, a mű egyéb olyan megváltoztatását, vagy a vele kapcsolatos minden további visszaélést, amely a szerző becsületére vagy hírnevére¹⁵⁵ sérelmes lehet.¹⁵⁶ A törvény magyarázata szerint: „Az Szjt. ezen rendelkezése az integritáshoz való jogról rendelkezik, mely a mű fizikai egységének és szellemi egységének védelmét szolgálja. Ez alapján a szerző követelheti, hogy művének lényegét megóvják, azt torzításmentesen közöljék. Az integritáshoz való jog sérelme címén a szerző csak olyan változtatás ellen tiltakozhat, amely a szerzőnek alkotásban kifejezésre jutó személyiségét hátrányosan befolyásolná.”

A fenti indoklásból tehát az következik, hogy a mű nem minden megváltoztatása, eltorzítása, illetve megcsonkítása eredményezi a személyhez fűződő jogok megsértését is. Csak azokról a felhasználásokról mondhatjuk el ezt, amelyek esetén bizonyított, hogy a szerző hírnevére, becsületére is sérelmesek.¹⁵⁷ Fontos továbbá azt is megjegyezni, hogy a felhasználásnak és a szerző becsületében, vagy jó hírnevében bekövetkező negatív hatásoknak ok-okozati összefüggésben kell állniuk.

A tiltott beavatkozások vonatkozásában két olyan típus különböztethető meg, amelyek veszélyeztetik a mű integritását:

---

¹⁵² Uo.

¹⁵³ BÉRCZES–GYENGE–LENDVAI, 2005. 18; illetve Szjt. 12.§ (3) bekezdés.

¹⁵⁴ Szjt. 12. § (4) bekezdés.

¹⁵⁵ Mivel a „hírnév” és a „becsület” fordulatokat az Szjt. nem értelmezi, ezért polgári jogi fogalmakra kell támaszkodnunk ezek vizsgálata során. A Ptk. 2:45. § (1)-(2) bekezdései a következőképpen definiálják a becsület és a jóhírnév megsértését:

„(1) A becsület megsértését jelenti különösen a más személy társadalmi megítélésének hátrányos befolyásolására alkalmas, kifejezőmódjában indokolatlanul bántó véleménynyilvánítás.

(2) A jóhírnév megsértését jelenti különösen, ha valaki más személyre vonatkozó és e személyt sértő, valótlan tényt állít vagy híresztel, vagy valós tényt hamis színben tüntet fel.”

¹⁵⁶ Szjt. 13. §.

¹⁵⁷ Ezt az álláspontot a BUE 6bis cikkének eredeti szövege is alátámasztja. Ugyanakkor az Szjt. 10-15.§-ához készített miniszteri indoklás arra hívja fel a figyelmet, hogy a BUE ezen cikkét rugalmasan kell kezelni, ugyanis nem lehet minden felhasználás sérelmes a szerző hírnevére és becsületére, hiszen az aránytalan lenne a felhasználókra nézve, ha minden egyes felhasználás egyben a szerző hírnevét és becsületét is sértené. Ez a kreativitás és a művészet további fejlődését is gátolná, s végső soron a felhasználó önkifejezéshez, vélemény-szabadsághoz való jogát is csorbítaná.

A) A *direkt/közvetlen beavatkozás* magát az eredeti műpéldányt, annak hordozóját, illetve a mű belső integritását sérti meg. A graffitik esetén igen gyakori, hogy annak egy részét (például egy karaktert, szimbólumot) eltávolítják.

Ez az eset állt fenn a *Creative Foundation v Dreamland ügyben*¹⁵⁸ is, amelyben brit bíróság először hozott döntést olyan fal tulajdonjogát illetően, amelyre egy graffiti került.¹⁵⁹ A jogvitában az ingatlan tulajdonosa azt sérelmezte, hogy Banksy-nek az épületen lévő *Art Buff* című művéről az ingatlan bérlője eltávolított egy elemet,¹⁶⁰ feltehetően azért, mert a falfestmény ezen részlete sokak számára zavarba ejtő lehet.

Banksy alkotása a „részlet” eltávolítása után¹⁶¹

A tulajdonos tiltakozását követően a bérlő helyreállította az elhíresült graffitit és pert indított a mű tulajdonjogának megszerzése érdekében. Érvelését, miszerint a festmény tulajdonjoga őt illeti, mivel ő állította helyre, a bíróság elutasította.¹⁶²

B) Az *indirekt/közvetett beavatkozás* nem a mű belső integritására van negatív hatással, hanem annak olyan környezetbe való helyezését jelenti, amely sérelmes a műre, vagy a szerzőjére nézve.¹⁶³ Az ilyen beavatkozás azért is aggodalomra okot adó, hiszen a graffiti egy helyspecifikus művészeti irányzat, és igen gyakori, hogy a mű csak az adott környezetben érvényesül igazán. Számos művész kifejezetten éppen az adott helyet választja üzenete közvetítésére, így más kontextusba helyezésével a mű elveszíti a mondanivalóját.¹⁶⁴

Mindként beavatkozásra remek gyakorlati példaként hozható a perui származású művész, José Carlos Martinat buenos aires-i kiállítása,¹⁶⁵ amely végül botrányba fulladt. Martinat

¹⁵⁸ *Creative Foundation v Dreamland & Others* [2015] EWCH 2556 (Ch), 11 September 2015.

¹⁵⁹ BONADIO, 2017. 14.

¹⁶⁰ Uo. 14. Az eltávolított rész egy férfi nemi szervet ábrázol. Az eredeti alkotást lásd itt: <https://www.theguardian.com/artanddesign/2014/oct/13/banksy-mural-vandalised-art-buff-folkstone-penis>.

¹⁶¹ A kép forrása: https://en.wikipedia.org/wiki/Art_Buff.

¹⁶² BONADIO, 2017. 14.

¹⁶³ BÉRCZES–GYENGE–LENDVAI (2005), p. 19.

¹⁶⁴ BONADIO, 2017. 16-17-18, BONADIO, 2018a. 99.

¹⁶⁵ LERMAN, 2012. 296.

a „Vandalizmus a vandalizmus ellen” elnevezésű rendezvényén olyan kültéri alkotásokat állított ki és kínált fel eladásra a művészek engedélye nélkül, amelyek vagy nem voltak aláírva, vagy ugyan beazonosítható volt a művész személye, de az egész műből csak egy részletet emelt ki egy speciális technika segítségével.¹⁶⁶

Martinat akciója előtt és után készült képek, valamint a kiemelt részlet a kiállító teremben¹⁶⁷

Habár voltak olyan művészek, akiknek tetszett a kiállítás koncepciója, a helyi graffiti közösségben nagy felháborodást keltett az akció, és a kiállítás nyitó estéjén egy csoport tönkretette a képeket.¹⁶⁸ Az incidens után a kiállítás további állomásait törölték.¹⁶⁹

A művészek reakciója: „La pared no se vende” (A fal nem eladó!)¹⁷⁰

Ebben az esetben tehát a teljes alkotások, illetve a graffitik egy-egy kisebb részletének eltávolításával a tiltott beavatkozások első típusát valósította meg Martinat. Majd ezeknek műtermi környezetbe való helyezésével szintén megsértette az alkotók mű integritásához való jogát.

Az, hogy a szerző milyen típusú vagy szintű beavatkozást tart magára nézve hátrányosnak és fellép-e jogai védelmében, minden esetben kizárólag az alkotó szubjektív megítélésétől függ. A jogi úton történő igényérvényesítés azonban igen ritka a graffiti művészek körében. Ha mégis kifejezik nemtetszésüket az adott felhasználás ellen, az csak a nyilvánosság előtti pusztá tiltakozásban valósul meg,¹⁷¹ és per kezdeményezésére csak a legritkább esetben kerül sor.

¹⁶⁶Uo. 305-306.

¹⁶⁷Képek forrása: Uo. 306.

¹⁶⁸Uo.

¹⁶⁹Uo. 307.

¹⁷⁰Uo.

¹⁷¹Például lásd jelen tanulmány 5. fejezetében Cantwo és a spanyol szinkronúszó csapat esetét.

A bizonyítási teher ez esetben a művészt terheli, neki kell bizonyítania, hogy az adott cselekmény sérelmes volt a hírnevére, és/vagy a becsületére nézve,¹⁷² azonban ennek bizonyítása igen nehézkes lehet a gyakorlatban. Különösen akkor, ha egy illegális graffiti esetében kell vizsgálni, hogy az adott cselekmény alkalmas volt-e arra, hogy a művész megítélését negatív irányba befolyásolja a nagy nyilvánosság körében, akik valószínűleg egyébként is elítélik az illegális kültéri alkotást, vagy az egész irányzatot. Viszont, „bennfentesek”, azaz a többi graffiti művész bevonásával könnyebben bizonyítható a becsület és hírnév sérelme. Természetesen ez akkor működhet, ha az alkotó ismert (legalább ezekben a körökben), ugyanis, ha az azonosítás nem lehetséges, nem beszélhetünk a becsület és jó hírnév (és így az integritási jog) megsértéséről sem.¹⁷³

A jogszerűtlen felhasználások hatásait *menyiségi és minőségi tesztek* lefolytatásával esetről-esetre kell vizsgálni. A *menyiségi teszt* lefolytatása elsődlegesen azért fontos, mert így kiszűrhetőek a védelmet nem élvező és nem azonosítható részletek, amelyeknek a másodlagos műben való felhasználása a személyhez fűződő jogokra nézve nem sérelmes. Gondoljunk olyan szimbólumokra vagy grafikai elemekre, amelyek olyan kicsik és jelentéktelenek az eredeti műhöz viszonyítva, hogy azok egy másik műben való felhasználása során fel sem ismerhetőek. Továbbá – mint ahogy arról már korábban szó esett – lehetséges, hogy ezek a részletek eleve nem részesültek védelemben (pl. népi motívumok), vagy a védelmi idejük már lejárt, s így szabadon felhasználhatók.

Amennyiben a graffiti részlete beazonosítható a másodlagos műben, és szerzői jogi védelem alatt is áll, a *minőségi teszt* keretében meg kell vizsgálnunk, hogy a felhasználás alkalmas-e arra, hogy a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmesen hasson. A fentebb már ismertetett szubjektív teszt keretében a szerzőt terheli a bizonyítási teher a tekintetben, hogy a felhasználás gyakorolt-e bármilyen negatív hatást becsületére, személye társadalmi megítélésére.

5. Releváns vagyoni jogok

Az Sztj.-ben szabályozott vagyoni jogok közül az alábbi jogosultságok értelmezhetőek a graffitik vonatkozásában:

- a többszörözési jog,
- a terjesztési jog,
- az átdolgozási, jog, valamint
- a kiállítási jog.

Az Sztj. 18.§ (1) bekezdése szerint „*a szerző kizárólagos joga, hogy a művét többszörözze, és hogy erre másnak engedélyt adjon.*” A törvény többszörözésnek tekinti a mű anyagi hordozón való közvetlen vagy közvetett rögzítését, történjen az bármilyen módon, akár véglegesen vagy időlegesen, valamint a rögzítésről készített másolatokat is.¹⁷⁴

Kizárólag a szerző jogosult arra, hogy művét terjessze, és hogy erre másnak engedélyt adjon. A mű terjesztésének minősül annak eredeti vagy többszörözött példányának nyilván-

---

¹⁷²BONADIO, 2017. 25.

¹⁷³Uo. 26.

¹⁷⁴Sztj. 18. § (1) bekezdés.

nosság számára történő hozzáférhetővé tétele, ahol vagy maga a szerző hozza forgalomba a művét, vagy másnak kínálja fel azt e célból.¹⁷⁵

Szintén csak a szerző jogosult arra, hogy „a művét átdolgozza, illetve hogy erre másnak engedélyt adjon.”¹⁷⁶

A képzőművészeti alkotások (így a graffitik) kiállításához a szerző beleegyezése szükséges,¹⁷⁷ illetve az is fontos kitétel, hogy a kiállított művön fel kell tüntetni a szerző nevét.¹⁷⁸

A továbbiakban magyar példák hiányában külföldi eseteken keresztül mutatom be, hogy hogyan sérülhetnek ezek a jogok a gyakorlatban. Számtalan olyan jogszerűtlen felhasználással találkozhatunk, ahol a vagyoni jogosultságok közül nem csak egy, hanem akár több is sérül egyidejűleg.

Pontosan ez volt a helyzet Peter Rosenstein fotográfus „*Tattooed Walls*”¹⁷⁹ című albuma kapcsán. Rosenstein, aki maga is nagy rajongója a street art ezen formájának, több száz new yorki graffitiről készített fényképet a jogosultak engedélye nélkül, majd egy albumként meg is jelentette a képeket a fenti címmel. Azonban a megjelenés után nem sokkal számos érintett művész – köztük a Tats Cru graffitis csoport – tiltakozását fejezte ki a felhasználással szemben. Rosenstein akként reagált ezekre, hogy azért nem kért engedélyt az alkotóktól, mert a graffitik közterületen vannak és úgy gondolta, hogy azoknak egy fotóalbumban történő megjelentetése megfelel a „fair use doktrínának”. Végül a fotográfusnak sikerült megegyeznie a graffiti művészekkel, amely alapján a kiadó kivette az albumot az értékesítési katalógusából.¹⁸⁰

Egy másik hasonló esetben szintén a graffiti művész engedélye nélkül került felhasználásra egy falfestmény a „*Tony Hawk's Pro Skater 2 Official Strategy Guide*” című könyvben. A chicago-i Hiram Villa (művésznevén „UNONE”) graffitis szerzői jogsértés miatt pert is indított a könyv kiadója, a Pearson Education a/k/a Brady Publishing ellen. Az eljáró bíróság azonban elutasította művész keresetét arra hivatkozva, hogy a mű nincs regisztrálva. Ez követően Villa regisztráltatta a művét az Egyesült Államok Szerzői Jogi Hivatalánál, majd újból benyújtotta a keresetét, amely ellen panaszt emelt a kiadó. A bíróság ez esetben az alperes társaság panaszát elutasította, az ügy érdemében azonban nem döntött, mert a felek megállapodásra jutottak.¹⁸¹

A graffitik egyéb felhasználásai után kutatva, több olyan külföldi esettel is találkozhatunk, amelyekben ruházati termékeken köszönt vissza egy-egy kültéri alkotás. Ez történt Cali Killa egyik stencil technikával készült graffitijével, amelyet az Urban Outfitters használt fel engedély nélkül a pólóin. Ez az eset is a felek megegyezésével zárult.¹⁸²

---

¹⁷⁵ Sztj. 23. § (1) bekezdés.

¹⁷⁶ Sztj. 29. § 1. mondata.

¹⁷⁷ Sztj. 69. § (2) bekezdés 1. mondata.

¹⁷⁸ Sztj. 69. § (3) bekezdés.

¹⁷⁹ ROSENSTEIN, Peter – MADDEN, Isabel Bau (szöveg): *Tattooed Walls*. University Press of Mississippi, Jackson, Mississippi, 2006. (ISBN: 157806869X)

¹⁸⁰ LERMAN, 2012. 300-301.

¹⁸¹ Uo. 301., valamint GRANT, 2012. 25-26.

¹⁸² LERMAN, 2012. 301.

Cali Killa graffitije Urban Outfitters által gyártott pólón¹⁸³

Néhány éve a spanyol szinkronúszó válogatott is kellemetlen helyzetbe került a Pekin-i Olimpián viselt úszódresszük miatt. Azt ugyanis a német származású graffiti művész, Cantwo egyik alkotása díszítette. Cantwo nyilvánosan tiltakozott művének jogosulatlan felhasználása miatt, de valószínűleg nem tett semmilyen jogi lépést az ügyben.¹⁸⁴

Cantwo alkotása eredeti környezetében és a kiemelt részlet a szinkronúszók dresszein¹⁸⁵

A graffitik gyakran filmekben és reklámokban is felbukkannak. Ilyen volt például a Fiat 500 reklámja, amelyben Jennifer Lopez is szerepelt. A „My World by J.Lo” című reklám alkotói a színész-és énekesnő és Bronx kapcsolatát szerették volna kihangsúlyozni, ezért a háttérben több graffitis fal is feltűnt. Az érintett művek szintén a Tats Cru nevű graffiticsoporthoz voltak köthetők. A felek ebben az esetben is megállapodást kötöttek, amelyben rendezni tudták a graffitik kereskedelmi célú felhasználásának kérdését.¹⁸⁶

A fenti esetek jól példázzák, hogy a jogosulatlan felhasználók fantáziájának sokszor semmi sem szabhat határt. Ugyanakkor azt is láthattuk, hogy a graffitisek ritkán lépnek fel jogi úton a jogsértőkkel szemben, és sok esetben inkább megállapodással zárják le a felek a kérdést.

Ennél jobban már csak egymással szemben toleránsak a graffitisek. A stílusirányzat sajátosságának mondható egymás utánozása,¹⁸⁷ bizonyos elemek átvétele, amit szinte

¹⁸³ Képek forrása: LERMAN, 2012. 302.

¹⁸⁴ Uo.

¹⁸⁵ Képek forrása: Uo. 303.

¹⁸⁶ Uo. p. 303., valamint GRANT, 2012. 5.

¹⁸⁷ Köztudott tény, hogy a street art egyik kiemelkedő alkotója, Banksy Blek le Rat hatására tért át a stencil technikára. Így nyilatkozott erről Banksy: „Minden alkalommal, amikor úgy gondolom, hogy valami eredetit

minden graffiti művész elfogad. Éppen ezért az is elképzelhetetlen, hogy a graffitisek egymás ellen indítsanak pert szerzői jogaik megsértése miatt.¹⁸⁸

6. A művek felhasználására vonatkozó szabályok

Mint ahogy azt a fent ismertetett esetekből láthattuk, az olyan graffitik felhasználásához, amelyek megfelelnek a szerzői mű kritériumainak, van azonosítható alkotójuk, – az alábbiakban ismertetett szabad felhasználás releváns eseteit leszámítva – minden esetben engedélyt kell kérni a jogosulttól, és – hacsak az alkotó kifejezetten le nem mond a jogdíj iránti igényéről – a felhasználás jogdíj fizetéséhez¹⁸⁹ van kötve. Ha ezeknek nem tesz eleget a felhasználó, vagy rendelkezik ugyan felhasználási engedéllyel, de ennek kereteit túllépi, a jogosult bírósági eljárásban léphet fel ellene.¹⁹⁰ A sérelmet szenvedett jogosult az Sztj. 94. § (1)-(2) bekezdéseiben¹⁹¹ szabályozott, illetve személyiségi jogai sérelme esetén a Ptk. 2:51. § (1) bekezdésében lévő jogkövetkezmények alkalmazását kérheti az illetékes törvényszéktől, valamint a Ptk.2:52. § alapján sérelemdíj, Ptk. 2:53 § alapján pedig kártérítés megállapítását kérheti.

---

festettem, eszembe jut, hogy Blek le Rat is ugyanezt csinálta csak húsz évvel korábban.” (a szerző fordítása)
Bár úgy tűnik, a francia művészt ez kérdés sose zavarta. Lásd: BONADIO, 2017. 36.

¹⁸⁸ GRANT, 2012. 40-41.

¹⁸⁹ Ezt lásd: Sztj. 42.§ (1) bekezdés, valamint SZJSZT-08/2011, 6.

¹⁹⁰ A szerzői (és szomszédos) jogi perekre első fokon a törvényszékek rendelkeznek hatáskörrel a 2016. évi CXXX. törvény (új Pp.) 20.§-a értelmében.

¹⁹¹ Sztj. 94.§

„(1) Jogainak megsértése esetén a szerző a jogsértővel szemben – az eset körülményeihez képest – a következő polgári jogi igényeket támaszthatja:

a) követelheti a jogsértés megtörténtének bírósági megállapítását;

b) követelheti a jogsértés vagy az azzal közvetlenül fenyegető cselekmények abbahagyását és a jogsértő eltiltását a további jogsértéstől;

c) követelheti, hogy a jogsértő – nyilatkozattal vagy más megfelelő módon – adjon elégtételt, és hogy szükség esetén a jogsértő részéről és költségén az elégtételnek megfelelő nyilvánosságot biztosítsanak;

d) követelheti, hogy a jogsértő szolgáltatson adatot a jogsértéssel érintett dolgok vagy szolgáltatások előállításában, forgalmazásában, illetve teljesítésében résztvevőkről, a jogsértő felhasználásra kialakított üzleti kapcsolatokról;

e) követelheti a jogsértéssel elért gazdagodás visszatérítését;

f) követelheti a sérelmes helyzet megszüntetését, a jogsértést megelőző állapot helyreállítását, továbbá a kizárólag vagy elsősorban a jogsértéshez használt eszközök és anyagok, valamint a jogsértéssel előállított dolgok lefoglalását, meghatározott személynek történő átadását, kereskedelmi forgalomból való visszahívását, onnan való végleges kivonását, illetve megsemmisítését.

(2) A szerzői jog megsértése esetén a szerző a polgári jogi felelősség szabályai szerint kártérítést is követelhet. Az e törvényben szabályozott személyhez fűződő joga megsértése esetén a szerző a polgári jog általános szabályai szerint sérelemdíjat is követelhet.”

7. Szabad felhasználás a graffitik vonatkozásában

7.1. Általános szabályok

A vagyoni jogok korlátozásának egyik meghatározó területe a szabad felhasználás, amely a felhasználók szabadságát, alapjogainak gyakorlását hivatott biztosítani. Bizonyos törvényi rendelkezések betartása mellett ugyanis bárki számára lehetővé teszi egy adott mű szabad felhasználását, nem kell sem engedélyt kérni a szerzőtől, sem jogdíjat fizetni a felhasználásért. Ha azonban nem áll fenn a szabad felhasználás valamely esete, a jogosultak engedélyt kell kérni, különben jogsértő lesz a felhasználás.¹⁹² Azt is fontos megjegyezni, hogy a szabad felhasználás kizárólag a vagyoni jogosultságok vonatkozásában biztosít mentességet az engedélykérés és jogdíjfizetés alól, illetve csak már korábban nyilvánosságra hozott művek¹⁹³ esetén jöhet szóba.¹⁹⁴

A felhasználóknak nem csak az adott szabad felhasználásra vonatkozó speciális feltételeket kell betartania, hanem egy általános, három lépcsőből álló tesztnek¹⁹⁵ is meg kell felelnie ahhoz, hogy a szabad felhasználás előnyeit élvezhesse. A *háromlépcsős teszt* elvégzése előtt meg kell vizsgálni, hogy az érintett mű, vagy annak beazonosítható része szerzői jogi védelemben részesül-e. Már itt mindjárt az első körben biztosan kiesnek blockbusterek, de a tag-ek és a throw-up-ok is funkcionális jellegük miatt. Ezt követően az vizsgálendő, hogy az adott magatartás a mű felhasználásának minősül-e, továbbá, hogy az új alkotás, vagy ennek részlete beleilleszthető-e valamelyik szabad felhasználás esetkörébe.

A hármasteszt első lépéseként arra a kérdésre kell választ találni, hogy a szabad felhasználás nem sérelmes-e a mű rendes felhasználására. Ez már érdekesebb téma, hiszen nehéz lenne megmondani, hogy egy graffiti esetében mi számít rendes felhasználásnak. A következő lépcsőben a szerző jogos érdekeinek, továbbá a jóhiszeműség és a tisztesség követelményének való megfelelés vizsgálendő. További fontos szempont, hogy a másodlagos műnek nem lehet a szabad felhasználás rendeltetésével össze nem férő célja.¹⁹⁶ A szabad felhasználások „elburjánzása” ellen felállított „negyedik lépcső” szerint a szabad felhasználásra vonatkozó rendelkezések nem értelmezhetők kiterjesztően.¹⁹⁷

7.2. A szabad felhasználás egyes esetei

A graffitikre nézve releváns szabad felhasználások alábbi esetei léteznek az Sztj-ben:

- oktatási vagy tudományos ismeretterjesztési célra történő átvétel [Sztj. 34. § (2)-(3) bekezdés],
- magán- és intézményi célú többszörözés, másolatkészítés [Sztj. 35. § (1)-(3) bekezdés; 35. § (4)-(5) bekezdés],

¹⁹² BÉRCZES–GYENGE–LENDVAI, 2005. 24-25.

¹⁹³ Mint ahogy azt már a mű nyilvánosságra hozatalának jogánál láthattuk, a graffitik ennek feltételnek már megalkotásuk pillanatában megfelelnek.

¹⁹⁴ Vö: Sztj. 33. § (1) bekezdés 2. mondata.

¹⁹⁵ A továbbiakban a jogirodalomban használatos „háromlépcsős teszt” megnevezést fogom használni erre a vizsgálatra.

¹⁹⁶ BÉRCZES–GYENGE–LENDVAI, 2005. 29-30; valamint Sztj. 33. § (2) bekezdése.

¹⁹⁷ Sztj. 33. § (3) bekezdés.

- információs célú felhasználások [Szjt. 36-37. §]
- fogyatékos személyek igényeinek kielégítése [Szjt. 41.§ (1) bekezdés]
- bírósági, illetve hatósági eljárásban történő bizonyítás céljából alkalmazott szabad felhasználás [Szjt. 41. § (2) bekezdés]

A képzőművészeti alkotások – így tehát a graffitik – idézése fogalmilag kizárt.¹⁹⁸ Azok oktatási vagy tudományos ismeretterjesztési célra történő átvétele már megengedett a cél által indokolt terjedelemben és a szerző megnevezésével, ha a felhasználás nem üzletszerűen történik.¹⁹⁹ A képzőművészet körébe tartozó művekről készült képek tudományos ismeretterjesztő előadás, valamint iskolai oktatás céljára iskolai foglalkozás keretében a jogosult hozzájárulása és díjfizetés nélkül is szabadon felhasználhatóak.²⁰⁰

A képzőművészeti alkotások magán- és intézményi célú többszörözése, illetve a róluk történő másolatkészítés minden további nélkül lehetséges, akár analóg, akár digitális (pl. fénykép, video) formában.

Azonban képzőművészeti alkotások audiovizuális médiaszolgáltatásban díszletként történő felhasználása szintén megengedett, sőt ilyen esetben még a szerző nevének feltüntetése sem kötelező.²⁰¹ Mivel manapság már az sem ritka, hogy graffitikkal kiállításokon, vagy aukciókon találkozunk, ezért a falfestmények ezen eseményeket népszerűsítő reklám-anyagokban (szórólapok, prospektus) szabadon felhasználhatóak az indokolt mértékben és körben, amennyiben azok egyéb jövedelemszerzési vagy jövedelemfokozási célt közvetve sem szolgálnak.²⁰²

Az információs célú felhasználások keretében az *„egyes művek az időszerű, napi eseményekről való tájékoztatás céljára – a cél által indokolt terjedelemben – szabadon felhasználhatók.”*²⁰³ Ez esetben a forrást – a szerző nevével együtt – köteles feltüntetni a felhasználó, hacsak ez nem bizonyul lehetetlennek.²⁰⁴

Szintén ebbe a körbe tartozik a mű nem üzletszerű felhasználása, „ha az kizárólag fogyatékosággal élő személyek javára, fogyatékoságukkal közvetlen összefüggésben történik, és nem haladja meg a fogyatékoság által indokolt mértéket.”²⁰⁵

Az Szjt. 41. § (2) bekezdése alapján akár egy graffiti is szabadon felhasználható lehet bírósági, közigazgatási vagy más hatósági eljárásban bizonyítás céljából, de csakis a célnak megfelelő módon és mértékben.

8. Összegzés

A graffitikról ma már egyre több embernek nem a vandalizmus, hanem egy komoly művészeti értékkel bíró új stílusirányzat jut eszébe. Egyértelműen megnövekedett az érdeklődés irántuk: sok turista keresi fel híres graffitisek alkotásait a világ nagyvárosaiban, a fiatalok

¹⁹⁸ Lásd: Szjt. 67. § (5) bekezdés.

¹⁹⁹ Szjt. 34. § (2) bekezdés 1. mondata.

²⁰⁰ Szjt. 68. § (2) bekezdés.

²⁰¹ Szjt. 36. § (3) bekezdés.

²⁰² Szjt. 36. § (5) bekezdés.

²⁰³ Szjt. 37. § 1. mondata.

²⁰⁴ Szjt. 37. § 2. mondata.

²⁰⁵ Szjt. 41. § (1) bekezdése.

körében népszerűek a velük díszített ruhák, cipők, sapkák, valamint a film- és reklámkészítők szívesen használják a megfelelő hangulat megteremtésére.

Jelen tanulmányomban amellett érveltem, hogy a legális eszközöket választó graffiti művészek munkáit szerzői jogi védelemben kell(ene) részesíteni, amennyiben megfelelnek a szerzői művekkel szemben támasztott követelménynek. Attól, hogy ezek nem hagyományos értelemben vett képzőművészeti alkotások, nem szabad őket automatikusan kizárni a szerzői oltalom alól.

Ugyanakkor fontos, hogy a tulajdonosok érdekeit is védjük, ezért a graffitiseknek el kell fogadniuk azt a tényt, hogy a tulajdonos bármikor módosíthatják, illetve eltávolíthatják a műveiket. Ha a tulajdonosokkal szemben nem is, de más, harmadik személyekkel szemben az illegálisan alkotóknak is lehetőséget kell adnunk arra, hogy felléphessenek jogaik védelme érdekében. Sok olyan esettel találkozhatunk, ahol a graffitik népszerűségét és tisztázatlan jogi helyzetét kihasználva a jogosult engedélye és díjfizetés nélkül használják fel a falfestmény egészét vagy annak egy részletét, amellyel gyakran jelentős bevételekre tesznek szert. A graffitik növekvő gazdasági, társadalmi értékére a szerzői jognak is reagálnia kell. Más országokban már vannak a szerzői jogi megítélésükre vonatkozó precedensek, amelyek számunkra is példaértékűek lehetnek.